



VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS

Aneta Ivanauskienė

**AR TEISĖTAI UŽSIENYJE SUDARYTA SANTUOKA, PRIEŠTARAUJANTI
LIETUVOS MATERIALINĖMS SANTUOKOS SUDARYMO SĄLYGOMS,
GALI BŪTI PRIPAŽĪSTAMA LIETUVOJE?**

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 60101S103

Vadovas (-ė)

Dr. Jurgita Spaičienė

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Apginta

Doc. dr. Tomas Berkmanas

(Fakulteto prodekanas, i.e. fakulteto dekanas pareigas)

(Parašas)

(Data)

Kaunas, 2014

TURINYS

TURINYS	2
SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS.....	6
I. SANTUOKOS SUDARYMO IR PRIPAŽINIMO ĮVAIROVĖ.....	8
1.1 Santuokos samprata.....	9
1.2 Užsienyje sudaromų santuokų įvairovės aspektai.....	16
II. TEISĖTOS SANTUOKOS SUDARYMAS LIETUVOJE IR UŽSIENYJE.....	19
2.1 Santuokos sudarymo Lietuvoje materialinės sąlygos.....	19
2.2 Teisėtas santuokos sudarymas Lietuvoje ir užsienyje.....	21
2.2.1 <i>Susitarimas tuoktis – sužadėtuvių</i>	21
2.2.2 <i>Santuokos sudarymas ir registravimas Lietuvoje</i>	22
2.2.3 <i>Teisėtas santuokos sudarymas ir registravimas užsienyje</i>	24
III. UŽSIENYJE SUDARYTŲ SANTUOKŲ PRIPAŽINIMAS LIETUVOJE.....	28
3.1 Santuokos pripažinimo teisinis reglamentavimas	28
3.2 Užsienyje sudarytų santuokų pripažinimas Lietuvoje.....	31
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	36
PASIŪLYMAS	38
LITERATŪROS SĄRAŠAS	39

SANTRAUKA

Pagal LR Konstituciją šeima sudaro visuomenės ir valstybės pagrindą. Visuomenėje santuokos samprata kinta ir nevienodas jos reglamentavimas didėjant gyventojų migracijai kelia didelius iššūkius. Šio darbo **problema** yra ta, kad Lietuvoje santuokai sudaryti yra nustatytos materialinės sąlygos, kurios gali skirtis nuo panašių sąlygų kitose valstybėse ir tada iškyla teisinis klausimas, ar teisėtai užsienyje sudaryta santuoka, prieštaraujanti Lietuvos materialinėms santuokos sudarymo sąlygoms, yra pripažįstama Lietuvoje. **Šiam darbui keliami tokie uždaviniai:** (1) apžvelgti įvairias santuokos sampratas; (2) ištirti užsienyje sudaromų santuokų įvairovę; (3) išanalizuoti santuokos sampratos kitimo tendencijas Lietuvoje; (4) išsiaiškinti materialinių sąlygų reikšmę šeimos sudarymo metu; (5) aprašyti teisėtos santuokos sudarymo pagal Lietuvos Respublikos teisę materialines sąlygas; (6) išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius užsienyje sudarytų santuokų pripažinimą Lietuvoje; (7) nustatyti sąlygas, kurioms esant, teisėtai pagal užsienio valstybės teisę sudaryta santuoka, negalėtų būti pripažįstama pagal Lietuvos Respublikos teisę.

Šio darbo **tikslas** yra ištirti užsienio valstybėse sudarytų santuokų, kai jos sudarytos pažeidžiant Lietuvos Respublikos teisėje nustatytas materialines santuokos sudarymo sąlygas, pripažinimą Lietuvoje. Šio darbo **objektas** – užsienyje sudarytų santuokų pripažinimo kriterijai pagal Lietuvos Respublikos teisę. Įgyvendinant darbo tikslą, daugiausia dėmesio buvo skiriama santuokos sampratos, santuokos sampratos kitimo Lietuvoje tendencijų ir santuokų įvairovės pasaulyje tyrimui, santuokai taikomų materialinių sąlygų apibrėžimui ir funkcijų nustatymui, įvairiems teisėtos santuokos Lietuvoje sudarymo aspektams, užsienyje sudarytų santuokų pripažinimo Lietuvoje tyrimui. Šis iškeltas tikslas darbe sėkmingai įgyvendintas – išanalizavus šeimos teisės literatūrą, Europos Sąjungos valstybių teisės aktus ir Lietuvos Respublikos teisės aktus. Vadovaujantis įvairių autorių literatūra atskleista, kad Lietuvoje santuokos samprata visuomenėje keičiasi, egzistuoja įvairios teorijos, kurios pretenduoja pateisinti santuokos institutą, valstybėse labai įvairiai reglamentuojami ne tik reikalavimai santuokai sudaryti, bet ir skirtingai pripažįstamos kitose valstybėse sudarytos santuokos. Lietuvos Respublikoje yra nustatytos būtinos (materialinės) sąlygos santuokai sudaryti, kurių neišpildžius santuoka neregistruojama.

Atlikus tyrimą, darytina išvada, jog iškelta **hipotezė**, kad teisėtai užsienyje sudaryta santuoka, prieštaraujanti Lietuvos materialinėms santuokos sudarymo sąlygoms, gali būti pripažįstama Lietuvoje, nepasitvirtino, papildomai paaiškinant, kad taip pat tokia santuoka nėra pripažįstama negaliojančia.

SUMMARY

The title of this work: **Does lawful marriage concluded abroad, which contradicts to Lithuanian material conditions, may be recognized in Lithuania?**

The tackled **problem** in this work is that there are certain established material conditions for marriage conclusion and recognition in the Republic of Lithuania, which can be different from the similar conditions in other countries and thus, important legal question can be formulated, does lawful marriage concluded abroad, which contradicts to Lithuanian material conditions, may be legally recognized in Lithuania?

The **actuality** of this problem is that after the collapse of Iron Curtain, the world began to move toward globalization and immigration increased at high levels as the states opened up their borders to worker, capital and businesses mobility. The marriage itself is going through dramatic changes in last several decades and the regulation of marriage very often is different at the core from one country to another. Most of the countries have established material conditions for marriage, which should be met, if couple want to register their union. But it is very different situation when it comes to recognizing lawful marriages concluded abroad. The Republic of Lithuania has its own rules for recognizing such marriages and this topic of master thesis deals with it. Thus it is of fundamental importance to answer question: **Does lawful marriage concluded abroad, which contradicts to Lithuanian material conditions, may be recognized in Lithuania?**

The object of this work – the criteria of lawful marriage concluded abroad recognition in the Republic of Lithuania.

The following tasks were set for this works:

1. To review various definitions of the marriage.
2. To do research on basic features of the marriage in foreign countries.
3. To analyze the dynamics of the marriage definition transformation in the Republic of Lithuania.
4. To clarify the importance of Lithuanian material conditions in the event of the marriage registration in the Republic of Lithuania.
5. To describe the material conditions for marriage in the Republic of Lithuania.
6. To analyze legal acts, which regulates the recognition in the Republic of Lithuania lawful marriages concluded abroad.
7. To determine the conditions, which are necessary to fulfill in order register lawful marriages concluded abroad.

The **objective** of this work is to do research on the recognition of marriages concluded abroad, which contradict to Lithuanian material conditions. As research on this question progressed, a lot of attention were devoted to review of the various definitions of marriages and how the requirements for marriage can differ from country to country, to do research on legal requirements (the material conditions) for marriage and to the basic features of marriage process, and lastly to various aspects of lawful marriages concluded abroad recognition in Lithuania.

The objective was successfully achieved by analyzing family law literature, EU legal acts, scientific publications, wide range of social scientist literature and the Republic of Lithuania legal acts. On the grounds of this research it was determined, that the definition of marriage changed dramatically from the second Independence times; there are various theories, which try to justify the institute of marriage; the recognition of marriages concluded have different material conditions for marriage registration and even the process, how other foreign countries recognize marriages concluded abroad, can have huge differences from country to country. The research showed, that the Republic of Lithuania has very strict regulation on the recognition of marriages concluded abroad. First, the authorities of Republic of Lithuania check if material conditions for marriage recognition in specific foreign country differ from those set in the Republic of Lithuania. The material conditions in the Republic of Lithuania requires the spouses to be of a different sex, prohibition of bigamous marriage, capacity to marry requires the age of 18, prohibition of marriage between relatives in straight line and collateral line till the third degree, the spouses should make voluntary decision to marry and the spouses should have legal capacity. If they are different, then authorities check if specific marriage was made on basis of that different material condition. If it is confirmed, such marriage is declined to be registered and does not have any legal consequences. But also, such marriage is not recognized as invalid by authorities. The Republic of Lithuania family law has very conservative rules for the recognition of lawful marriages concluded abroad. Many Western countries adopted more liberal approach, and it is normal to recognize all kinds of lawful marriages concluded abroad. Even persons in the state of polygamy marriages concluded abroad can have all the benefits of family social protection in society, as it is the case in UK.

After the research, the conclusion can be made that the **hypothesis** that lawful marriage concluded abroad, which contradicts to Lithuanian material conditions, may be recognized in Lithuania, is not confirmed, with added important clarification, that also neither such marriages are made invalid.

ĮVADAS

Teisinė šeimos ir santuokos samprata keičiasi, nes keičiasi socialinės ir moralinės visuomenės nuostatos. Šiuolaikinę modernią visuomenę ne visuomet saisto tradicijos. Vyresnio amžiaus asmenų santuokos tendencija, būdinga mūsų dienų visuomenei, kyla iš siekio nebūti varžomam privačiame ir profesiniame gyvenime. Pasak Lietuvos Respublikos Konstitucijos, „šeima – yra visuomenės ir valstybės pagrindas“. Tokia norma neatitinka realijų, kyla nesutarimų dėl to, kas yra šeima. Visuomenei kelia susidomėjimą santuokos sudarymo sąlygų įvairovė tiek Lietuvoje tiek užsienio valstybėse. Sprendžiamas klausimas dėl pripažinimo modernių santuokų, tokių kurios yra teisėtos svetur. Čia išsiskiria tradicinis arba konservatyvus, ir į modernumą pretenduojantis liberalus požiūris. Požiūrių įvairovė būtų dar didesnė, jeigu vertintume ne vien tik užsienio valstybėse taikomas santuokos sampratas, bet ir tradicines santuokas, kurios sudaro šeimą – vienas vyras ir viena moteris.

Temos aktualumas: Globalizacijos socialinėje, ekonominėje srityje procesai nulėmė didesnę emigracijos, migracijos mastų didėjimą, o tuo pačiu ir Lietuvos Respublikos piliečių, sudarančių santuokas užsienyje skaičių. Akivaizdu, kad santuokos sampratos pagal mūsų valstybės teisę ir pagal kitų valstybių teisę nebūtinai tapačios, todėl teisinės problemos susijusios su užsienyje sudarytų santuokų įvertinimu ir pripažinimu yra neišvengiamas.

Hipotezė: teisėtai užsienio valstybėje pagal tos valstybės teisę sudaryta santuoka, prieštaraujanti Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintoms materialinėms santuokos sudarymo sąlygoms, pripažįstama Lietuvoje.

Tyrimo objektas: užsienyje sudarytų santuokų pripažinimo kriterijai pagal Lietuvos Respublikos teisę.

Tyrimo tikslas: ištirti užsienio valstybėse sudarytų santuokų, kai jos sudarytos pažeidžiant Lietuvos Respublikos teisėje nustatytas materialines santuokos sudarymo sąlygas, pripažinimą Lietuvoje.

Tyrimo metodas: loginis – analitinis, aprašomasis, istorinis, lyginamasis, analizės.

Pagrindiniai uždaviniai:

1. Apžvelgti įvairias santuokos sampratas.
2. Ištirti užsienyje sudaromų santuokų įvairovę.
3. Išanalizuoti santuokos sampratos kitimo tendencijas Lietuvoje.

4. Nustatyti materialinių sąlygų reikšmę santuokos sudarymo metu.
5. Aprašyti teisėtos santuokos sudarymo pagal Lietuvos Respublikos teisę materialines sąlygas.
6. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius užsienyje sudarytų santuokų pripažinimą Lietuvoje.
7. Nustatyti sąlygas, kurioms esant, teisėtai pagal užsienio valstybės teisę sudaryta santuoka, negalėtų būti pripažįstama pagal Lietuvos Respublikos teisę.

I. SANTUOKOS SUDARYMO IR PRIPAŽINIMO

ĮVAIROVĖ

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje pripažįstama šeimos svarba: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę ir vaikystę“.¹ Per trumpą Nepriklausomybės atgavimo laikotarpį šeimos samprata vien tik Lietuvos Respublikoje patyrė įvairių permainų. Ilgai gyvavęs tradicinis šeimos modelis oficialiai patvirtino santuoką ir atmetė bet kokias kitas gyvenimo kartu formas. Nuo 2001 m. liepos mėn. įsigaliojo ir sugyvenimo registravimas, kuris didžiąją praeito šimtmečio dalį turėjo niekinamąją reikšmę. Visuomenėje anksčiau buvo paplitęs įsitikinimas, kad tik santuokoje esantis vyras ir moteris gali būti laikomi visaverčiais visuomenės nariais.

Šiuo metu virš 30 metų turinčių vyrų ir moterų neturi sutuoktinio apie 40 proc. Santuokos įžadų laikymasis taip pat nėra tvirtas – apie 20 proc. besituokiančiųjų tuokiasi antrą ir daugiau kartų. Šeimos institutas Lietuvos Respublikoje yra destabilizuojamas, silpnėja sutuoktinių tarpasmeniniai ryšiai, gausėja nepilnų šeimų. Jauniems žmonėms tapo įprasta vengti įsipareigojimų, imtis atsakomybės už kitą asmenį, noras būti nepriklausomu keliamas į pirmą vietą. Nemažai renkasi gyventi toliau su tėvais, nes taip gyventi yra tiesiog patogiu. 2012 m. Lietuvoje buvo užregistruotos 20660 santuokos ir 10399 ištuokos.² Per pastaruosius 12 metų dramatiškai sumažėjo besituokiančiųjų iki 20 metų: vyrų sumažėjo 3,5 proc. nuo 5 proc. 2000 m. iki 1,5 proc. 2012 m.; moterų sumažėjo 11,2 proc. nuo 19 proc. 2000 m. iki 7,8 proc. 2012 m. Amžiaus grupėje nuo 20 m. iki 24 m. besituokiančių vyrų procentas taip pat stipriai sumažėjo 23,9 proc. nuo 52,3 proc. 2000 m. iki 28,4 proc. 2012 m. Tačiau vyresnio amžiaus grupėse susituokusių vyrų ir moterų žymiai padaugėjo.³ Pagrindinės tendencijos yra nevedusių asmenų daugėjimas, nesantuokinių vaikų daugėjimas, vedybų senėjimas, abortų, skyrybų gausėjimas, neregistruotų santykių paplitimas.

Nors per pastarąjį dešimtmetį pastebėtos tokios tendencijos, kaip santuokos atidėjimas vėlesniam laikui, vėlesnis vaikų gimdymas, tai nereiškia, kad atsisakoma vyro ir moters partnerystės – ją keičia gyvenimas kartu, dar kitaip vadinamas kohabitacija. Pastaroji gali būti dviejų rūšių: kai gyvenama kartu nesusituokus ruošiantis santuokai arba kai tokia partnerystės forma renkama kaip alternatyva santuokai.

Santuokos samprata kinta ne tik laike ir santuoka neturi tokio universalaus apibrėžtumo, kokį turėjo modernybės laikais. Skirtingų užsienio šalių teisė santuokos sudarymui nustato įvairius

¹ LR Konstitucija, III sk. 38 str.

² Lietuvos statistikos metraštis, 2012.

³ Ten pat.

reikalavimus. Prieš keletą metų daugumoje šalių buvo galima sudaryti santuoką tik tarp tos pačios lyties asmenų. Tokie draudimai pastaruoju metu Vakarų šalyse sparčiai nyksta.

Santuokai paprastai būtinas savanoriškumo požymis. Santuoka sudaryta prievarta ir apgaule pripažįstama negaliojančia. Deja, net ir šiam reikalavimui taikomos išimtys: pvz., kai kuriose Afrikos ir Azijos valstybėse ši sąlyga netaikoma.

Kita būtina sąlyga, dažniausiai taikoma užsienio šalyse, yra monogamijos principo taikymas – santuoką gali sudaryti tik nesusituokęs asmuo. Musulmonų tikėjimo šalyse kai kur šis principas netaikomas ir vyrui leidžiama turėti kelias žmonas. Tokių valstybių gali ir daugėti, o ne mažėti. Štai 2014 m. Kenijos prezidentas pasirašė įstatymą, kuriuo įteisinama vyrui teisė turėti daugiau nei vieną žmoną.⁴

Valstybėse skiriasi ir numatytas minimalus amžius, kada galima sudaryti santuoką. Dažniausiai tai būna oficialiai pripažinta pilnametystė. Daugumoje valstybių vyrams ir moterims nustatomas vienodas santuokinis veiksnumas, bet ir tam yra išimtys – moterims kai kuriose šalyse nustatomas mažesnis amžius nei vyrams. Esant nustatytam santuokiniam amžiui galima sudaryti santuoką ir jaunesnio amžiaus gavus teismo ar kitos institucijos leidimą.

Jau nuo senų laikų daugumoje visuomenių būdavo vengiama kraujomaišos – santuokos tarp artimų giminaičių. Tiesa, laipsnis, kuriuo draudžiama kraujomaiša įvairiose šalyse yra nevienodas. Vienose šalyse apribojimai taikomi tik artimiems giminaičiams, kitose šalyse tokie apribojimai galioja ir tolimesniems giminaičiams.

XX a. pabaigoje labai paplito ir alternatyvi santuokos forma – partnerystė. Valstybių, kuriose įteisinama ir partnerystė, skaičius auga. Negana to, kai kuriose šalyse leidžiama partnerystė tik tarp skirtingos lyties asmenų, o kitose šalyse leidžiama ir tarp tos pačios lyties asmenų.

1.1 Santuokos samprata

Kaip pažymi Vytauto Didžiojo Universiteto mokslininkė Birutė Obelenienė, per 20 metų šeimos samprata smarkiai pakito Lietuvos valstybėje. Visai neseniai santuoka ir šeima buvo sinonimai. Šiomis dienomis jie yra atskiriami vienas nuo kito. Šis pokytis buvo atskleistas prieš kelis metus vykusiame Valstybinės šeimos politikos koncepcijos rengimo ir įteisinimo procese. Šį svarbų dokumentą rengę autoriai susidūrė su netikėčiausiu dalyku: pirma, turėjo apibūdinti tai, kas visiems visą šį laikotarpį buvo savaime suprantama, t.y. apibūdinti, kas yra „šeima“, tapo iš tiesų sunki problema. Koncepciją rengę autoriai konstatavo, jog Lietuvos teisiniuose dokumentuose šeimos apibrėžimo nėra. Nei vienas teisinis dokumentas, taip pat ir Lietuvos Respublikos

⁴ Kenijos prezidentas pasirašė įstatymą, įteisinantį poligamiją; <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/kenijos-prezidentas-pasirase-istatyma-iteisinanti-poligamija-57-423084> [aplankyta 2014 05 04].

Konstitucija šeimos sąvokos plačiau neatskleidžia ir nepateikia. Konstitucijos straipsniai, kuriuose pasakojama apie šeimą, aiškiai patvirtina, jog Konstitucijos kūrėjams šeima buvo vertybė: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“, todėl „Valstybė globoja šeimas“, taip pat ir tai, jog šeimos sąvokai niekada nebuvo būtinas platesnis apibūdinimas.⁵

1992 m. Konstitucijos rengėjams santuoka pagrįsta šeimos modeliu buvo laikoma tokia savaime suprantama kategorija, kad didesnių diskusijų nebuvo ir nereikėjo niekam nieko įrodinėti, kokią teisinę realybę kurti. Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje, kurią patvirtino Lietuvos Respublikos Seimas 2008 m. birželio 18 d., įtvirtintas šeimos apibūdinimas: „Šeima – esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą“.⁶

Antra, žodis „santuoka“ šeimos apibrėžime, kurį pasiūlė Valstybinės šeimos politikos koncepcijos rengėjai, kai kuriuose visuomenės sluoksniuose sukėlė didžiulį nepasitenkinimą. Lietuvoje „užvirė“ aistros, nepamatuoti skundai, neva bus diskriminuojami nesusituokę asmenys ir iš jų ryšio gimę vaikai. Pasipiktinę tuo, jog „šeima – sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra“, jog tik santuoka sukuria šeimos ryšius, šie asmenys apskundė Valstybinę šeimos politikos koncepciją LR Konstituciniam teismui.⁷

LR Konstitucinis Teismas aiškindamas ir plėtodamas „šeimos“ sąvoką yra priėmęs keletą nutarimų, kuriuose paaiškinama plačiau „šeimos“ sąvokos turinys. LR Konstitucinis Teismas konstatavo,

„kad LR Konstitucijos 38 straipsnyje, be kita ko, nustatyta, kad „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“ (1 dalis) ir „Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (2 dalis). LR Konstitucijos 38 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos išreiškia valstybės įsipareigojimą įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų, kad šeima, taip pat motinystė, tėvystė ir vaikystė, kaip konstitucinės vertybės, būtų visokeriopai puoselėjamos ir saugomos. Konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalies nuostatose. Tai, kad santuokos ir šeimos institutai yra įtvirtinti tame

⁵ Birutė Obelenienė, „Santuokos ir šeimos vienovės vaidmuo šeimos tvarumui, asmenų ir valstybės gerovei“, Logos (2011, 66), p. 109.

⁶ Ten pat, p. 109.

⁷ Ten pat, p. 109.

*pačiame Konstitucijos 38 straipsnyje, rodo neatsiejamą ir neginčijamą santuokos ir šeimos ryšį. Santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų šeimos santykiams kurti. Tai yra istoriškai susiklostęs šeimos modelis, neabejotinai turintis išskirtinę vertę visuomenės gyvenime, užtikrinantis Tautos ir valstybės gyvybingumą bei istorinį išlikimą.*⁸

Taigi konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu priimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi.

„Iš Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalies kylanti valstybės pareiga įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų šeimos, kaip konstitucinės vertybės, apsaugą, suponuoja ne tik valstybės pareigą nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo inter alia būtų sudarytos prielaidos šeimai tinkamai funkcionuoti, būtų stiprinami šeimos santykiai, ginamos šeimos narių teisės ir teisėti interesai, bet ir valstybės pareigą įstatymais ir kitais teisės aktais taip sureguliuoti šeimos santykius, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos santykių dalyvių (kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters, jų vaikų (įvaikių), vieno iš tėvų, auginančio vaiką (įvaikį), ir kt.).

Dabartinio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.7 straipsnyje pateikta tokia santuokos samprata: „Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius. Vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką, yra sutuoktiniai.“ Santuoka – tai valstybės saugoma dviejų (priešingos lyties) asmenų sąjunga. Santuokos sukūrimo sąlygos nurodytos Valstybinėje šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo nutarime. „Santuoka – įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius“.⁹

Santuoka yra visuomenės pripažįstami socialiniai santykiai, kai du ar daugiau asmenų sukuria šeimą. Santuoka yra ne tik legitimus pagrindas teisėtai turėti ir išauginti vaikus, bet ir turi aibę kitų įsipareigojimų bei privilegijų, turinčių įtakos daugybei kitų asmenų. Tikroji santuokos prasmė yra naujo statuso įgijimas su naujomis privilegijomis bei įsipareigojimais ir tokio statuso

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁹ Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008.

pripažinimo sulaukimas iš kitų asmenų. Teisėta santuoka legitimizuoja socialinį statusą bei sukuria juridinių teisių ir pareigų. Visuomenės raidoje santuoka žmogaus gyvenime visada buvo bene svarbiausias įvykis, nes jis reikšdavo dviejų žmonių įsipareigojimą visą gyvenimą būti kartu, vesti bendrą ūkį ir auginti vaikus. „Santuoka – tai istoriškai nulemta, visuomenės įteisinta ir reglamentuota vyro bei moters santykių forma, apibrėžianti jų teises ir pareigas vienas kitam bei vaikams“.¹⁰

Nuolat kintant socialinėms, ekonominėms žmonių gyvenimo sąlygoms, kinta ir normatyvinis tradicinis šeimos įvaizdis. Tradicinę šeimą, kaip industrinės visuomenės kūrinį, galima apibūdinti kaip heteroseksualią, turinčią bendrą namų ūkį, auginančią vieną ar daugiau vaikų, su didesniu ar mažesniu darbo pasidalijimu, paremtu atskyrimu tarp „vyriška“/„moteriška“. Tačiau pastaruosiu metu tiek viešajame diskurse, tiek socialinių mokslų atstovų tarpe diskutuojama apie „šeimos transformaciją“, kalbama apie „modernią“ šeimą. Palyginus su tradicinės šeimos samprata, bendrų vardiklių išvedimas „modernių šeimų“ atžvilgiu nėra paprastas, kadangi randasi naujos jų formos, šeiminių santykių įvairovė:

- Sugyventinių arba kohabitacijos šeimos.
- Šeimos be vaikų.
- Homoseksualų šeimos.
- Atotolio šeimos – asmenų grupė, kurioje vienas tėvų arba abu tėvai ir vaikas (-ai) gyvena skirtinguose namuose, esančiuose skirtingose šalyse.¹¹
- Švytuoklinės šeimos – apibūdina šeimines partnerystės formą, kurios partneriai savo savanorišku apsisprendimu gyvena geografiškai nutolusiuose būstuose tam, kad siektų savo karjeros tikslų. Vienas iš partnerių dažniausiai pastoviai gyvena savo būste, kitas – nuolat juda tarp kelių būstų.¹²
- Sambūvis pavieniui – asmenų grupė, kurioje vienas abu partneriai gyvena nuosavuose, atskiruose namuose su vaikais ir ar be vaikų. Dviejų skirtingų namų ūkių turėjimas yra savanoriškas poros apsisprendimas.¹³

Skirtingose visuomenėse yra skirtingi santuokų sudarymo būdai. Kai kuriose visuomenėse vyrui leidžiama turėti tik vieną moterį, o kitose visuomenėse vyrui leidžiama turėti daugiau nei vieną žmoną. Taip pat vienose visuomenėse neleidžiama moteriai turėti daugiau nei vieną vyrą, o

¹⁰ K. Miškinis, Šeima žmogaus gyvenime (Kaunas: Aušra, 2003), p. 67.

¹¹ I. Juzeliūnienė, et al, „Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai“, Sociologija, mintis ir veiksmas (Vilnius, 2008), p. 119.

¹² J. Čyžiūtė, „Veiklios moters socialiniai vaidmenys šeimines partnerystės kontekste“, Filosofija, Sociologija (Vilnius, LMA, 2007), p. 56.

¹³ Ten pat, p. 56.

kitose visuomenėse moteriai leidžiama turėti daugiau nei vieną vyrą. Tam tikrais atvejais santuoką organizuoja tėvai, o kitais atvejais santuoka organizuoja vaikinai ir mergina.

Laisvojoje interneto enciklopedijoje „Wikipedia“ pateikiamos mokslininkų antropologų šeimos sampratos.¹⁴ Trumpai jas galima apžvelgti čia:

Seksualinių santykių įteisėjimas. Mokslininkai antropologai yra pasiūlę keletą santuokos sampratų, kurias sukūrė stebėdami įvairiose kultūrose esamas santuokų praktikas. Edvard Westermarck santuoką apibūdino kaip „ilgesnį ar trumpesnį laiką trunkančius ryšius tarp vyro ir moters, besitęsiančius ne vien dėl noro daugintis po atžalos gimimo“.¹⁵ Šis mokslininkas 1921 m. išleistoje knygoje „The Future of Marriage in Western Civilization“ atsižadėjo savo paties anksčiau pasiūlyto santuokos apibrėžimo kaip „vieno ar daugiau vyrų santykio su viena ar daugiau moterų, kai tokius santykius pripažįsta papročiai arba teisė“.¹⁶ 2013 m. Indijos Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą, kuriuo pakeitė teisėtą santuokos sudarymo pagrindą, konstatuodamas, kad seksualiniai santykiai „išbaigia“ santuoką. Teismo nuomone, jeigu 18 metų ar daugiau turinti moteris lytiškai santykiavo su 21 metų ar daugiau turinčiu vyru ir tokių santykių metu ji pastojo, tada ji turi būti laikoma tokio vyro žmona. Netgi jeigu moteris nepastoja po tokių santykių, ir yra stiprių įrodymų, jog tokie santykiai egzistuoja, tada taip pat tokia pora bus laikoma vyru ir žmona.¹⁷ Santuokos sampratai, kaip seksualinių santykių įteisėjimo institutui, pritaria mokslininkas Duran Bell, kuris santuoką apibrėžia kaip „santykį tarp vieno arba daugiau vyrų ar moterų atskirai su viena ar daugiau moterų, kurios tiems vyrams suteikia prieigą pagal pareikalavimą prie seksualinių santykių namų grupelėje ir nustato įsipareigojimą atsiduoti konkrečioms vyrams“.¹⁸

Palikuonio įteisėjimas. Antroje santuokos sampratoje santuoka sukuria palikuonio turėjimui teisėtą pagrindą. Knygoje „Notes and Queries“ santuoka – „sąjunga tarp vyro ir moters, kai moteriai gimę vaikai laikomi abiejų partnerių teisėtais palikuonimis“.¹⁹ Palikuonio statusas buvo ypač svarbus norint paveldėti įvairius titulus. Daugelyje šalių neteisėti palikuonys neturi vienodų paveldėjimo teisių su teisėtais palikuonimis. Kathleen E. Gough atmetė seksualinius santykius kaip svarbiausią santuokos elementą ir santuoką apibrėžė vien tik kaip legitimų pagrindą turėti vaikų – „santuoka yra tarp moters ir vieno ar daugiau asmenų, kuri suteikia galimybę moteriai turėti vaiką

¹⁴ Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2014 02 20].

¹⁵ Edvard Westermarck, *The History of Human Marriage* (Londonas: MacMillan, 1921), citata tekste: Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2013 12 01],

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Sex legitimizes marriage: India; <http://www.vocfm.co.za/index.php/news/mpl/item/9567-sex-legitimizes-marriage-india> [aplankyta 2014 03 01].

¹⁸ Duran Bell, „Defining Marriage and Legitimacy“, *Current Anthropology* (38(2), 1997), citata tekste: Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2014 01 20].

¹⁹ Royal Anthropological Institute, *Notes and Queries on Anthropology* (1951), p. 110, citata tekste: Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2013 12 02].

esant aplinkybėms, kurių nedraudžia santykių reguliavimo taisyklės, kuri visuomenės nariams suteikia visaverčio gimimo teises“.²⁰

Teisių rinkinys. Kitas antropologas Edmund Leach sukritikavo Gough apibrėžimą kaip pernelyg ribotą pripažįstant santuoką tik kaip palikuonio legitimizavimą ir pasiūlė savo variantą, pagal kurį santuoka yra socialinis institutas, kurį įkūrus sukuriama įvairių rūšių teisės. Leach gynė nuomonę, kad negalima turėti vieno santuokos apibrėžimo, tinkančio visoms kultūroms. Jis pateikė dešimties teisių sąrašą:

1. Nustatyti teisėtą moters vaikų tėvą.
2. Nustatyti teisėtą vyro vaikų motiną.
3. Suteikti vyrui monopolinius seksualinius santykius su žmona.
4. Suteikti žmonai monopolinius seksualinius santykius su vyru.
5. Suteikti vyrui dalines arba monopolines teises į žmonos namų ruošos ar kitus darbus.
6. Suteikti žmonai dalines arba monopolines teises į vyro namų ar kitus darbus.
7. Suteikti vyrui dalines arba monopolines teises į nuosavybę, priklausančią arba galimai atsirasiančią žmonai.
8. Suteikti žmonai dalines arba monopolines teises į nuosavybę, priklausančią arba galimai atsirasiančią vyrui.
9. Sukurti jungtinę nuosavybę – partnerystę – santuokoje gimiančių vaikų naudai.
10. Sukurti socialiai svarbius giminystės santykius tarp vyro ir jo žmonos brolių.²¹

Sugyventinių santykių formavimas. Kai kuriose jurisdikcijose sugyventiniai gali būti laikomi sutuoktiniais ir kai kuriose šalyse sugyventiniai laikomi sutuoktiniais dėl apmokestinimo ir galimybės gauti pašalpas priežasčių. Sugyventinių statusą daugelis renkasi todėl, kad nori priešintis institucinei santuokos formai. Taip pat institucinę santuokos formą pasirinkę asmenys gali ir iš viso negyventi kartu dėl pensijų ar teisių į alimentus, mokesčių, imigracijos reikalų ar dėl kokių nors kitų priežasčių.²²

Teigiama, kad pateikti galutinę ir neginčijamą santuokos sąvoką yra gana sudėtinga, kadangi gali skirtis ne tik požiūriai iš kurių yra nagrinėjamas šis santuokos institutas (teisės, religijos, moralės atžvilgiu), bet ir konkretus žmogaus požiūris į šeiminius santykius, jų prigimtį bei esmę. Kalbant apie santuokos apibrėžimą teisine prasme, dažnai yra laikomasi nuomonės, jog kad ir kokia išsami jos sąvoka būtų, ji vis tiek neapibrėžtų visų esminių santuokos požymių, esančių už

²⁰ Kathleen E. Gough, „The Nayers and the Definition of Marriage“, *Marriage, Family and Residence* (New York: Natural History Press, 1968), p.68, citata tekste: Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [2014 02 22].

²¹ Edmund Leach, „Polyandry, Inheritance and the Definition of Marriage“, *Man* (55(12)), p. 183, mintis tekste: Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [2014 02 20].

²² Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2014 02 20].

teisės ribų.²³ Išskiriamos trys teorijos, nusakančios santuokos esmę: santuoka kaip sakramentas, kaip teisinė sutartis ir kaip ypatingos prigimties – *sui generis* institutas.²⁴

Senovės Romos laikais santuoka buvo laikoma kaip sutarties teorijos ištaka, kai santuoka buvo aiškinama, kaip viena iš civilinės teisės sutarčių rūšių, kuri reglamentuoja tik civilinius teisinius sutuoktinių santykius ir absoliučiai nereguliuoja religinių bei moralinių šeiminių santykių aspektų. Ši teorija buvo kritikuojama pagrįstai nurodant, jog sutartys visada yra sudaromos, siekiant tam tikrų konkrečių tikslų ir baigiasi tuomet kai jie yra pasiekiami. Tuo tarpu santuoka yra sudaroma visam gyvenimui, jos laikas nėra ribojamas ir sutuoktiniai ją sudarydami siekia sukurti šeiminius santykius, neapibrėždami jokių konkrečių tikslų, kuriuos pasiekus galėtų būti nustatomas santuokos pasibaigimas. Būtent dėl šių priežasčių būtų neteisinga santuoką lyginti su įprasta civiline sutartimi.²⁵

Bažnytinė kanonų teisė įtvirtina santuoką kaip sakramento sąvoką. Kanonų teisės kodekso 1055 straipsnyje teigiama, kad santuoka – tai krikščionių vyro ir moters bendras susitarimas sukurti visam gyvenimu sąjungą, kuri tarnautų abiejų sutuoktinių gėriui ir palikuonių auklėjimui bei auginimui. Ši teorija yra priešinga sutarties teorijai ir pabrėžia ne teisinę, o dvasinę santuokos esmę. Šios teorijos atstovai taip pat kalba apie tokius apibrėžimus, kaip santuoka – tai vyro ir moters sąjungą, Dievo įkurta žmonių giminei didinti; santuoka – tai neišdildomas ryšys, tarp vieno vyro su viena moterimi. Taigi, suvokiant santuoką kaip sakramentą, jokiais būdais nebūtų galima apibrėžti jos, kaip susitarimo kurti šeiminius santykius, sudarytus tarp tos pačios lyties asmenų.²⁶

Santuokos kaip *sui generis* instituto teorija pačią santuoką lygina ne su sutartimi civilinės teisės prasme ir ne su religiniu sakramentu, bet su ypatingos prigimties institutu. Laikomasi vieningos nuomonės, jog visi santuokos aspektai (teisiniai, moraliniai, etiniai) turi būti reglamentuojami teisės aktais. Tačiau būtent dėl šios priežasties šis požiūris į santuoką susilaukia nemažai kritikos, kadangi teisė negali apimti visų etinių normų, o bet koks teisės bandymas reguliuoti dvasinius bei labai intymius sutuoktinių tarpusavio santykius, gali būti pripažintas kėsanimusi į prigimtines žmogaus teises bei jo asmenybės laisvę.²⁷

Įvairias santuokas taip pat galima suskirstyti ir į rūšis. Pirmiausia galima būtų pradėti santuokų rūšių skirstymo pagal du pagrindinius metodus, kuriais randamas kitas sutuoktinis:

1. Egzogamija – kai asmuo sudaro santuoką su asmeniu už savo grupės, kastos, religijos, klasės ar rasės ribų. Šiuolaikinėje visuomenėje šis metodas yra pagrindinis.

²³ Aurelija Juškevičiūtė, Santuokos nutraukimo sąlygos, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2005), p. 8.

²⁴ Ten pat, p. 8.

²⁵ Ten pat, p. 8-9.

²⁶ Ten pat, p. 9.

²⁷ Ten pat, p. 9.

2. Endogamija – kai asmuo sudaro santuoką savo grupės, kastos, religijos, klasės ar rasės ribose. Tokios rūšies santuoka daugiausia praktikuojama Pakistano ir Afganistano kaimo vietovėse.

Kiti santuokų sudarymo būdai skirtingose visuomenėse apima labai įvairius derinius:²⁸

1. Monogamija – vienas asmuo sudaro santuoką tik su vienu asmeniu.
2. Poligamija – vienam asmeniui (vyriui arba moteriai) leidžiama sudaryti santuoką su daugiau nei vienu kitu asmeniu.
3. Poliginija – vyriui leidžiama turėti daugiau nei vieną žmoną vienu metu.
4. Poliandrija – moteriai leidžiama tekėti daugiau nei už vieno vyro vienu metu.
5. Poliamorija – kai vyras ir moteris gali turėti daugiau nei vieną lytiškai santykiaujantį partnerį.
6. Polifidelija – poliamorijos rūšis, kurioje tokia santuoka praktikuojama tik tarp konkrečios grupės narių.
7. Homoseksuali santuoka – santuoka tarp tos pačios lyties asmenų.
8. Atvira santuoka – sutuoktiniai tarp skirtingų šeimų keičiasi sutuoktiniais.
9. Bendrosios teisės santuoka – seniausia santuokos forma.
10. Grupinė santuoka – poliamorijos rūšis, kai kiekvienas grupės narys yra vienodomis teisėmis vedęs visus kitus narius.
11. Bostono santuoka – kai dvi moterys ilgai gyveno kartu ir viešai elgėsi kaip pora, o ne kambariokės.
12. Leviratinė santuoka – kai vyras miršta, žmona išteka už mirusio vyro brolio.
13. Suroratinė santuoka – kai žmona miršta, vyras veda mirusios žmonos seserį.
14. Mišri santuoka – santuoka tarp skirtingų socialinių grupių asmenų.

1.2 Užsienyje sudaromų santuokų įvairovės aspektai

Santuoką reguliuojantys įstatymai nustato reikalavimus, kuriais grindžiamas santuokos teisėtumas, kuris šalyse įvairiai skiriasi. Santuokos sudarymas suteikia teises ir įsipareigojimus abejoms susituokusioms šalims, o kartais ir giminaičiams, ir yra vienintelis mechanizmas, galintis sukurti giminystės ryšius tarp skirtingų giminių. Priklausomai nuo jurisdikcijos, tokios teisės gali būti:

- Suteikti vyrui / žmonai šeimos kontrolę virš sutuoktinio seksualinių paslaugų, darbo ir nuosavybės;

²⁸ 20 Types of Marriage; <<http://libertinethought.blogspot.com/2008/01/20-types-of-marriage.html>> [2014 03 10].

- Suteikti vyrui / žmonai atsakomybę už sutuoktinio skolas;
- Suteikti vyrui / žmonai lankymo kalėjime arba ligoninėje teises;
- Suteikti vyrui / žmonai kontrolę virš sutuoktinio reikalų, šiam tapus neįgaliu;
- Nustatyti tėvo vaikui antrą teisėtą globėją;
- Nustatyti jungtinę nuosavybę vaikų naudai;
- Nustatyti santykius tarp sutuoktinių šeimų.²⁹

Šios teisės ir įsipareigojimai visuomenėse skiriasi ir gali skirtis tarp atskirų grupių visuomenėje. Gali skirtis santuokų organizavimas, šeimos įsipareigojimai, šeimos branduolio sudėties nustatymas, teisinė vaikų apsauga ir pasižadėjimų viešas deklarasavimas.³⁰

Europos Sąjungoje išskiriamos kelios sutuoktinio turto reglamentavimo sistemos.³¹ Teisinis turto reglamentavimas be įvairių sutuoktinių teisių ir pareigų nustatymų yra antras iš svarbiausių santuokų reglamentavimo aspektų. Pirmoji sistema yra padalytos nuosavybės sistema – sutuoktinių turtas santuokoje yra padalytas – ir tokia sistema yra įteisinta Anglijoje ir Velse. Anglijos teismas byloje *White v. White* patvirtino lygybės principą, pasisakydamas, kad nuo sutuoktinių turto lygių dalių principo galima nutolti tik tada ir tiek, kiek yra gera priežastis tai padaryti.³²

Antroji sistema yra sutuoktinių bendros nuosavybės padalijimo po skyrybų sistema: sutuoktiniai santuokos metu turi atskirą nuosavybę, tačiau skiriantis visa nuosavybė dalijama po lygiai. Toks reglamentavimas įteisintas Norvegijoje, Danijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Austrijoje ir Graikijoje.³³

Trečioji sistema yra sutuoktinių nuosavybės dalies subendrinimas – tokia sistema įvesta Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje ir Kroatijoje. Prancūzijoje sutuoktinių nuosavybė yra atskira ir teismas gali nurodyti vienam iš sutuoktinių kompensuoti kito sutuoktinio finansiškai silpnesnę padėtį.³⁴ Pagal Italijos įstatymus sutuoktinių nuosavybė yra jungtinė, nepriklausomai nuo to, ar ją įsigijo vienas iš sutuoktinių atskirai, ar kartu. Pajamos arba pelnas, gautas kiekvieno iš sutuoktinių santuokos metu, yra atskira kiekvieno iš jų nuosavybė, tačiau skiriantis visa nuosavybė laikoma

²⁹ Edmund Leach, *Marriage, Family, and Residence* (The Natural History Press, 1968).

³⁰ James E. Krier ir kt., *Property* (Aspen Publishers, 2006), p. 335.

³¹ Branka Rešetar, „Matrimonial Property in Europe: A link between sociology and family law“, *Electronic Journal of Comparative Law*; <http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf> [aplankyta 2014 02 20], p. 3.

³² N. Lowe, G. Douglas, *Bromley's Family Law* (London: Oxford University Press, 2007), p. 1082, mintis tekste: Branka Rešetar, „Matrimonial Property in Europe: A link between sociology and family law“, *Electronic Journal of Comparative Law*; <http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf> [aplankyta 2014 02 20].

³³ Ten pat, p. 4-6.

³⁴ Ten pat, p. 6.

bendra.³⁵ Ispanijoje civilinę teisę reglamentuoja kiekvienas regionų atskirai. Civilinis kodeksas numato, kad sutuoktinių nuosavybė yra bendra. Skyrybų atveju didesnę inašą į santuoką įnešęs sutuoktinis gauna didesnę dalį kaip kompensaciją.³⁶ Kroatijos įstatymai numato, kad sutuoktinių turtas gali būti laikomas tiek pagal bendros nuosavybės režimą, tiek pagal atskiros nuosavybės režimą. Kad būtų pripažinta bendra nuosavybė, keliamos dvi sąlygos: tokia nuosavybė turi būti įgyta abiejų sutuoktinių darbu ir ji turi būti įgyta santuokos metu.³⁷

Ketvirtoji sutuoktinių turto reglamentavimo sistema yra Nyderlanduose – universalioji bendro sutuoktinių turto sistema, kurioje pripažįstamas visiškas sutuoktinių turto bendrumas nuo santuokos įregistravimo momento. Abi šalys tampa savininkais viso santuokos metu įgyto turto.³⁸

Daugumoje jurisdikcijų yra nustatytas minimalus amžius santuokai. Toks amžiaus nustatymas galėtų priklausyti nuo daugelio aplinkybių ir paprastai nuo bendrosios taisyklės nustatomos galimos išimtys, jeigu šalys išreiškia sutikimą ir (arba) teismas nusprendžia, kad šeimos sukūrimas būtų geriausias sprendimas jaunuoliams (dažniausiai tada, kai mergina yra nėščia). Nors dauguma amžiaus ribojimų yra nustatyti tam, kad vaikai nebūtų verčiami sudaryti santuokas, ypač su vyresniais partneriais, dėl galimų neigiamų pasekmių jaunuolių išsilavinimui ir sveikatai, dėl vaikų seksualinio išnaudojimo ir kitų prievartos formų, vis dėlto tokios vaikų santuokos vis dar yra įprastas reiškinys kai kuriose pasaulio dalyse. Vaikų tuoktuvės paplitusios subsaharinėje Afrikoje ir Pietų Azijoje. Dešimt šalių, kur yra didžiausias vaikų tuoktūvių procentas yra: Nigeris (75 proc.), Čadas, Centrinė Afrikos Respublika, Bangladešas, Gvinėja, Mozambikas, Malis, Burkina Faso, Pietų Sudanas ir Malavis.³⁹

Kaip matoma, santuokos sudarymo teisinis reguliavimas yra be galo įvairus ir netgi yra nemažai pasisakančių, jog santuoka galbūt iš viso nėra reikalinga. Esant tokiai įvairovei būtina nustatyti tam tikrus standartus, kuriais vienoje šalyje sudaryta santuoka būtų pripažįstama kitoje šalyje, nes sudarytų santuokų aplinkybės gali prieštarauti esminėms (materialinėms) santuokos sudarymo sąlygoms konkrečioje šalyje (šiuo atveju – Lietuvoje). Prieš pradėdant nagrinėti užsienyje sudarytų santuokų, prieštaraujančių santuokų sudarymo Lietuvos Respublikoje materialinėms sąlygoms, pripažinimą Lietuvos Respublikoje, toliau bus aptarta tai, kas yra materialiosios sąlygos ir kokios jos yra nustatytos Lietuvos Respublikoje, bei palyginimui pateikiami pavyzdžiai iš panašaus reglamentavimo užsienyje.

³⁵ Ten pat, p. 6.

³⁶ Ten pat, p. 7.

³⁷ Ten pat, p. 7.

³⁸ Ten pat, p. 8.

³⁹ World Health Organization, Child Marriages: 39 000 every day; <http://www.int/mediacentre/news/releases/2013/child_marriage_20130307/en/> [aplankyta 2013 12 02], mintis tekste: Laisvoji interneto enciklopedija „Wikipedija“; <http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage> [aplankyta 2014 02 20].

II. TEISĖTOS SANTUOKOS SUDARYMAS LIETUVOJE IR UŽSIENYJE

2.1 Santuokos sudarymo Lietuvoje materialinės sąlygos

Pagal LR Konstituciją šeima sudaro visuomenės ir valstybės pagrindą. Vis dėlto Konstitucijoje šios sąvokos nėra aiškiai apibrėžtos ir suformuluotos. Teisėtos santuokos sampratą praplečia materialinės sąlygos ir jų reikšmė santuokai sudaryti. Lietuvos Respublikoje yra nustatytos tam tikros sąlygos, kurias visas būtina išpildyti norint sudaryti teisėtą santuoką. Šias materialines sąlygas reglamentuoja LR Civilinis Kodeksas. Remiantis jame nustatytais reikalavimais, galima būtų sudaryti santuokos sudarymo materialinių sąlygų sąrašą:

- santuoka gali būti sudaroma tik tarp skirtingos lyties asmenų;
- savanoriškumas sudarant santuoką;
- veiksnumas;
- sutuoktinių amžius;
- monogamijos principas;
- draudžiama tuoktis artimiesiems giminaičiams.

Apie šias materialines sąlygas būtų galima pakalbėti ir plačiau. Santuoka gali būti sudaroma tik tarp skirtingos lyties asmenų. Tai numatyta LR Civiliniame Kodekse bei LR Konstitucijoje. Įstatymai nors ir draudžia diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos, tačiau santuokos sudarymo srityje Lietuvoje liberalus požiūris į skirtingų lyčių sąjungas nėra prigijęs visuomenėje, todėl draudžiama tuoktis tos pačios lyties atstovams. Lietuvoje neleidžiama ne tik tuoktis, bet ir registruoti tos pačios lyties asmenų partnerystę.

Santuoka turi būti sudaroma tik savanoriškais pagrindais. Vyras ir moteris, kurie sudaro santuoką, turi išreikšti savo valią, kuri nebūtų paremta grasinimais, prievarta, apgaule ar kitokio pobūdžio veiksmais, nes tai gali būti laikoma kaip pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia. Todėl apsisprendimas susituokti neturėtų būti įtakojamas iš šalies kitų asmenų – tėvų, pažįstamų ar pan.⁴⁰

Susituokti norintys asmenys turi būti veiksnūs. Veiksnumas – tai asmens galėjimas savo veiksmais įgyti teises ir sukurti pareigas. CK numato, kad asmuo, kuris įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra pripažintas neveiksniu, negali sudaryti santuokos, taip pat numatyta galimybė atidėti

⁴⁰ Santuokos sudarymo sąlygos ir teisinės pasekmės; <http://www.mokslas.net/teise/santuokos-sudarymo-salygos-ir-teisines-pasekmes/> [aplankyta 2014 01 20].

santuokos įregistravimą, jei paaiškėja aplinkybės, kad yra iškelta byla dėl vieno iš norinčių susituokti asmenų pripažinimo neveiksniu, iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.⁴¹

Veiksnumo sąlyga yra glaudžiai susijusi su kita santuokos sudarymo sąlyga, o būtent – tai sutuoktinių amžiumi. Remiantis LR Civiliniu Kodeksu santuoką galima sudaryti tik sulaukus 18 metų amžiaus. Amžius tai nėra imperatyvi nuostata, nes yra numatyta galimybė sumažinti amžiaus ribą santuokai sudaryti. Tai tokios situacijos, kai:

- santuoką norintys sudaryti asmenys yra nesulaukę 18 metų, tačiau tam nėra svarbių priežasčių, pvz. nėštumo atvejo. Šiuo atveju sumažinti tokio asmens santuokinį amžių supaprastinto proceso tvarka gali tik teismas, kai nesulaukusio reikiamo amžiaus asmuo pateikia prašymą. Tačiau įstatymas, suteikdamas teisę teismui mažinti santuokinį amžių, draudžia tai daryti tiek kiek teismui atrodo reikalinga. Todėl remiantis šia nuostata, sutuoktinis negali būti jaunesnis kaip 15 metų.

- santuokos sudarymo priežastis – nėštumas. Šiuo atveju leidimo tuoktis taip pat reikia prašyti teismo, tačiau skirtingai nuo pirmojo atvejo, jis gali leisti tuoktis ir asmenims jaunesniems kaip 15 metų amžiaus. Bet kuriuo atveju, kai teismas sprendžia klausimą dėl santuokinio amžiaus sumažinimo, turi išklausti teismo posėdyje ir ketinančio tuoktis asmens tėvų, globėjų ar rūpintojų. Taip pat turi būti įvertinta ir asmens psichinė ir psichologinė būklė, turtinė padėtis bei svarbios priežastys, dėl kurių ketinama susituokti. Dažniausia priežastimi sumažinti santuokinį amžių yra prašoma nėštumo atveju. Sprendžiant šį atvejį, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija privalo pateikti išvadą dėl santuokinio amžiaus sumažinimo tikslingumo ir atitikimo nepilnamečio interesus.⁴²

Dar viena santuokos sudarymo sąlyga – monogamijos principas. CK įtvirtintas draudimas, kuriuo negalima pažeisti šio principo. Šis principas iš esmės yra toks: draudžiama sudaryti santuoką, jei asmuo, ketinantis tuoktis, jau yra santuokoje su kitu asmeniu ir nėra šios santuokos nutraukęs įstatymų numatyta tvarka. Užsienio valstybių teismų praktikos analizė leidžia pateikti klasikiniu tapusį apibrėžimą, suformuluotu teisėjo Penzans 1966 m. byloje *Hyde v. Woodmansee*, kuriame pabrėžiamas monogamijos principas: „Santuoka – tai savanoriška iki galvos besitęsianti vieno vyro ir vienos moters sąjunga“.⁴³ Šis principas galioja daugelyje pasaulio valstybių, išskyrus kai kurias musulmoniškas valstybes, kuriose galioja ir poligamijos principas.

Paskutinė santuokos sudarymo materialinė sąlyga yra draudimas tuoktis giminaičiams, kurie yra labai artimi. Šis draudimas yra įtvirtintas Civiliniame Kodekse ir yra taikomas tėvams ir

⁴¹ Santuokos sudarymo sąlygos ir teisinės pasekmės; <http://www.mokslas.net/teise/santuokos-sudarymo-salygos-ir-teisines-pasekmes/> [aplankyta 2014 01 20].

⁴² Ten pat.

⁴³ [L.R.] 1 P. & D. 130

vaikams, tėvams ir įvairiems, tikriems ir netikriems broliams ir seserims, pusbroliams ir pusseserėms, seneliams ir vaikaičiams, dėdėms ir dukterėčioms, tetoms ir sūnėnams.⁴⁴

Taigi, Lietuvos Respublikoje santuoką galima sudaryti tik tada, kai yra tenkinamos visos aukščiau aptartos sąlygos. Daugiau apie šių materialinių sąlygų reikšmę ir jurisprudenciją norint įregistruoti užsienyje sudarytą santuoką Lietuvos Respublikoje bus kalbama trečioje šio darbo dalyje. Be šių materialinių sąlygų *inter alia* yra ir visa eilė procedūrų, kuriomis reguliuojamas santuokos sudarymo galutinis pripažinimas, įregistravimas ir teisėtumas. Jas būtų galima trumpai aptarti toliau.

2.2 Teisėtas santuokos sudarymas Lietuvoje ir užsienyje

2.2.1 Susitarimas tuoktis – sužadėtuvių

Santuoka Lietuvos Respublikoje, kaip daugumoje pasaulio valstybių, prasideda nuo sužadėtuvių. Lietuvos Respublikoje šis santuokos sudarymo etapas turi pakankamai galias tradicijas ir yra reglamentuojamas bei sukelia teisinės pasekmės. Prasidėjusi iš draugystės arba pažinties, pora vėliau nusprendžia sustiprinti partnerystę įteisinant ją. Žingsnis iki santuokos yra susitarimas tuoktis dar kitaip įvardijamas kaip sužadėtuvių. Šiuo metu galiojančiame LR Civilinio kodekso III knygoje Šeimos teisė reglamentuotas ir sužadėtuvių nutraukimas bei iš to kylančios pasekmės.

Taigi, prieš sudarydami santuoką būsimieji sutuoktiniai susižada – sudaro susitarimą tuoktis.⁴⁵ Pats susitarimas tuoktis nėra įpareigojantis ir negali būti įgyvendinamas prievarta, tačiau gali sukelti teisinės pasekmės.⁴⁶ Teisinės pasekmės gali kilti tik, jei susitarimas tuoktis buvo viešas. Susitarimas tuoktis laikomas viešu, jeigu jau yra paduotas nustatytos formos prašymas įregistruoti santuoką civilinės metrikacijos įstaigai. Jei sužadėtuvių nutraukiamos ir santuoka nesudaroma, abi šalys (tiek buvęs sužadėtinis, tiek buvusi sužadėtinė) gali reikalauti viena iš kitos grąžinti viską, ką yra gavusi viena iš kitos kaip dovaną susijusią su būsima santuoka. Tokia yra bendroji taisyklė. Tačiau yra keletas išimčių, kai dovanų grąžinti nereikia.⁴⁷ Teisė reikšti ieškinį dėl dovanos grąžinimo apribota laike, t.y. numatytas vienerių metų terminas, kuris skaičiuojamas nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos.

⁴⁴ Santuokos sudarymo sąlygos ir teisinės pasekmės; <http://www.mokslas.net/teise/santuokos-sudarymo-salygos-ir-teisines-pasekmes/> [aplankyta 2014 01 20].

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.8 straipsnis.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.9 straipsnio „Dovanų grąžinimas“, 3.10 straipsnio „Nuostolių atlyginimas“ bei 3.11 straipsnio „Neturtinės žalos atlyginimas“, nustatytos teisinės pasekmės.

⁴⁷ Tai tokie atvejai, jei: 1) dovanos vertė neviršija 1000 litų; 2) gavusi dovaną šalis mirė iki santuokos įregistravimo ir santuoka nebuvo sudaryta dėl šalies mirties.

Jei susitarimo tuoktis šalis be pakankamo pagrindo atsisako sudaryti santuoką, ji turi atlyginti kitai šaliai nuostolius, patirtus dėl susitarimo tuoktis neįvykdymo. Nuostolių dydį sudaro šalies turėtos faktinės išlaidos ruošiantis sudaryti santuoką bei prievolių, susijusių su būsima santuoka, įvykdymo faktinės išlaidos. Tačiau jei susitarimas tuoktis nutraukiamas dėl svarbios priežasties, kuri atsirado dėl kitos šalies kaltės, tai minėtus nuostolius atlygina ne atsisakiusi sudaryti santuoką šalis, o kaltoji šalis. Ieškinį dėl nuostolių atlyginimo taip pat kaip ir dėl dovanų gražinimo galima pareikšti per vienerius metus nuo atsisakymo sudaryti santuoką dienos.

2.2.2 Santuokos sudarymas ir registravimas Lietuvoje

Santuoka gali būti sudaroma tik tada, jei yra laikomasi santuokos sudarymui reikalaujamų materialinių sąlygų. Reikia laikytis bendro principo registruojant santuoką – santuoka registruojama vieno iš susituokiančiųjų arba jų tėvų gyvenamosios vietos civilinės metrikacijos įstaigoje, taip pat Lietuvos Respublikos konsulinėje įstaigoje, specialiai santuokai sudaryti skirtoje patalpoje. Tačiau gali būti atvejų, kai santuoka yra registruojama:

1. *sergančiojo namuose arba ligoninėje (jei vienas iš susituokiančiųjų negali atvykti į civilinės metrikacijos įstaigą įregistruoti santuokos dėl sunkios ligos);*
2. *santuoką su asmeniu, esančiu tardymo izoliatoriuje arba atliekančiu bausmę pataisos darbų įstaigoje, registruoja šių įstaigų buvimo vietos civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojas.*

Apie tai, jog pateiktas prašymas įregistruoti santuoką, Civilinės metrikacijos skyrius privalo viešai paskelbti ne vėliau kaip 2 savaitės iki santuokos įregistravimo dienos. Įstatymas nenumato, kokia tiksliai forma tai turėtų būti padaryta. Šiuo reikalavimu siekiama užtikrinti kiekvieno suinteresuoto asmens teisę sutrukdyti santuokai, kuriai yra numatytos kliūtys Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse. Jeigu prieš santuokos įregistravimą iš suinteresuoto asmens gaunamas nustatytos formos prašymas, kad santuokai sudaryti yra įstatyme numatytų kliūčių, civilinės metrikacijos skyrius privalo patikrinti ir atlikti tam tikrus veiksmus.⁴⁸

Pateikus prašymą įregistruoti santuoką, civilinės metrikacijos įstaigoje, nuo tos datos ketinantys susituokti asmenys tampa ne šiaip sau sužadėtinių pora, o viešo susitarimo tuoktis

⁴⁸ Atidėti santuokos registravimą ir įpareigoti pareiškimą padavusį asmenį per 3 dienas pateikti rašytinius pareiškime nurodytų faktų įrodymus. Jeigu asmuo per 3 dienas tokių įrodymų nepateikia, santuoka registruojama bendra tvarka; jeigu pateikiami rašytiniai įrodymai apie esančias kliūtis sudaryti santuoką, civilinės metrikacijos skyriaus vadovo sprendimu sustabdyti santuokos registravimą ir, jei kyla ginčas, išaiškinti norintiems tuoktis asmenims jų teisę kreiptis į teismą dėl tokių įrodymų paneigimo. Tačiau jei teismas tokį prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką pripažinus nepagrįstu, tai sutuoktiniai turi teisę per 1 metus nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos reikalauti tiesioginių nuostolių atlyginimo iš tokį prašymą padavusio asmens. Tačiau įstatymas numato asmenų ratą, iš kurių net ir pripažinus prašymą nepagrįstu, negalėtų būti reikalaujama atlyginti nuostolius. Tai tėvai ir prokuroras. Santuoka registruojama dalyvaujant patiems susituokiantiesiems ir dviem liudytojams.

šalimis. Tai yra naujas institutas, kurio nebuvo anksčiau galiojusiame Santuokos ir šeimos kodekse. Pagal LR Civilinį kodeksą susitarimas tuoktis gali sukelti teises pasekmes.⁴⁹ Tačiau bet kokių atveju tuoktis neįpareigoja ir negali būti įgyvendinamas prievarta, nes kitaip prieštarautų santuokos sudarymo venai iš sąlygų – savanoriškumui sudarant santuoką.⁵⁰

LR Civilinis kodeksas numato, kad bet kuris suinteresuotas asmuo turi teisę raštu pareikšti civilinės metrikacijos įstaigai, kad yra kliūčių sudaryti santuoką.⁵¹ Jeigu pateikiami rašytiniai įrodymai apie esančias kliūtis sudaryti santuoką, civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnas privalo sustabdyti santuokos registravimą ir, jei kyla ginčas, išaiškina norintiems tuoktis asmenims jų teisę kreiptis į teismą dėl tokio prašymo paneigimo. Tokiais atvejais santuoka registruojama tik tada, kai norintys tuoktis asmenys pateikia civilinės metrikacijos įstaigai įsiteisėjusį teismo sprendimą, kuriuo prašymas dėl kliūčių sudaryti santuoką yra paneigtas kaip nepagrįstas. Jeigu teismas savo sprendimu prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką pripažįsta nepagrįstu, tai norintys tuoktis asmenys, o po santuokos sudarymo – sutuoktiniai, turi teisę per vienerius metus nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos reikalauti tiesioginių nuostolių atlyginimo iš prašymą dėl kliūčių sudaryti santuoką padavusio asmens, išskyrus atvejus, kai prašymą buvo padavę vieno iš sutuoktinių tėvai ar prokuroras.⁵²

Lietuvos Vyskupų Konferencija, atsižvelgdama į tai, kad Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas pripažįsta ir tik bažnyčioje sudarytas santuokas, nutarė santuokinio amžiaus klausimu prisiderinti prie valstybinių reikalavimų. Kaip ir civilinėje teisėje, katalikų Bažnyčioje gali tuoktis tik pilnamečiai – sulaukę 18 metų asmenys. Norintys susituokti nepilnamečiai bet kuriuo atveju turi gauti teismo sutikimą ir tada prašyti vyskupą leidimo jų santuokai. Prašymą vyskupui pateikia santuokos dokumentus tvarkantis kunigas. Panašių leidimų taip pat reikia tuokiantis su kito tikėjimo ar nekrikštytais asmenimis.⁵³ Santuokai gali sutrukdyti giminystės ryšys. Šiuo metu šis reikalavimas yra sušvelnintas: absoliučiai negali tuoktis tik giminystės tiesiojoje linijoje esantys asmenys (netgi jei toji giminystė būtų kilusi ir iš įvaikinimo) – t.y. tėvai su vaikais, o šalutinėje linijoje – broliai ir seserys bei pusbroliai ir pusseserės. Kitais atvejais, jei ketinama tuoktis tarp giminių, reikia gauti vyskupo leidimą. Be leidimo negali tuoktis svainiai, pavyzdžiui, vyras negali vesti savo buvusios žmonos sesers. Tuoktis negali kunigo šventinimus turintys ar vienuoliškus įžadus padarę, taip pat

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 3.8 str.

⁵⁰ Kartu su prašymu būsimi sutuoktiniai turi pateikti savo gimimo liudijimus (duomenys, esantys gimimo liudijime, laikomi tiksliaisiais) bei galiojantį pasą ar kitą jį atitinkantį dokumentą. Išituokęs asmuo kartu turi pateikti ir ištuokos liudijimą, naštys – sutuoktinio mirties liudijimą.

⁵¹ Civilinės metrikacijos įstaigos pareigūnas, gavęs tokį prašymą, atideda santuokos registravimą ir įpareigoja prašymą padavusį asmenį per tris dienas pateikti rašytinius įrodymus apie prašyme išdėstytų faktų tikrumą. Jeigu tokie įrodymai laiku nepateikiami, santuoka registruojama bendra tvarka.

⁵² Lietuvos Respublikos Civilinio kodeksas 3.22 str.

⁵³ Pastaraisiais atvejais katalikiškoji pusė įsipareigoja stengtis išlaikyti ir praktikuoti katalikų tikėjimą bei rūpintis, kad toje santuokoje gimę vaikai būtų krikštijami katalikų Bažnyčioje.

asmenys, susaistyti anksčiau bažnytiniu būdu padarytos santuokos ryšiais. Santuokos neišardomumo principas reikalauja rimto besituokiančiųjų apsisprendimo, todėl Bažnyčioje jaunavedžiams yra keliamos tam tikros sąlygos, kurių reikia laikytis besiruošiant vedybiniam gyvenimui.⁵⁴

Lietuvos Respublikoje santuokos sudarymas reglamentuojamas tam tikrų būtinų (materialiųjų) sąlygų nustatymu, ir kurios nors vienos neįvykdžius, santuoka nėra pripažįstama. Taip pat Civiliniame kodekse yra nustatyta tam tikra teisėtos santuokos sudarymo tvarka, kurios reikia laikytis sudarant santuoką ir santuokos sudarymo šalims numatyta teisinė atsakomybė už jos nesilaikymą. Vis dėlto, vykstant globalizacijos procesui ir didėjant migracijai, išskyla nemažai klausimų, kai prašoma Lietuvoje pripažinti užsienyje sudarytas teisėtas santuokas. Apie tokius atvejus, prieš tai trumpai apžvelgus užsienyje sudaromų santuokų ypatumus, kai prašoma Lietuvos Respublikoje pripažinti tokias užsienyje teisėtai sudarytas santuokas, kai jos galimai prieštarauja Lietuvos Respublikoje nustatytoms santuokos sudarymo materialiosioms formoms, bus kalbama 3 skyriuje.

2.2.3 Teisėtas santuokos sudarymas ir registravimas užsienyje

Šiais emigracijos laikais dažnos yra santuokos tarp skirtingų valstybių piliečių, tuokiamasi įvairiose valstybėse. Kiekvienoje valstybėje įstatymu įtvirtinti reikalavimai ir procedūros santuokai sudaryti. Jei santuoka sudaryta pagal užsienio valstybės įstatymus, tai ji bus teisėta ir pripažįstama kitose valstybėse.

Santuokų pripažinimo ir registravimo taisyklės skiriasi įvairiose valstybėse dėl kelių priežasčių:

- Susituokusių porų teisių ir pareigų, pavyzdžiui, dėl nuosavybės, tėvų pareigų ar sutuoktinio pavardės.
- Santykio tarp civilinės ir bažnytinės santuokos – kai kuriose valstybėse bažnytinė santuoka prilyginama civilinei santuokai, kitose – ne. Jeigu bažnytinėje santuokoje esantis asmenys keliauja iš vienos valstybės į kitą, gali skirtis atskiroje valstybėje santuokos statuso sukeltos pasekmės.
- Santuokos materialinių sąlygų – bene didžiausias skirtumas valstybėse yra dėl tos pačios lyties santuokų.⁵⁵

Nyderlanduose yra nustatytas reikalavimas prieš santuokos sudarymą sudaryti ketinimo tuoktis dokumentą (*uondertrouw*). Toks dokumentas turėtų būti sudarytas 14 dienų iki santuokos.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.24, 3.25 str.

⁵⁵ Your Europe; http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm [aplankyta 2014 03 03].

Būsiami sutuoktiniai negali būti santuokoje ar partnerystėje, turi būti vyresni nei 18 metų amžiaus, pranešti apie ketinimą tuoktis prieš 14 dienų iki numatytos santuokos datos, o tos pačios lyties santuokos yra teisėtos. Santuoką reikėtų užregistruoti Civiliniame registre.⁵⁶

Tailende taip pat yra nustatytos materialinės sąlygos santuokai sudaryti. Sutuoktiniai turi būti ne jaunesni nei 17 metų amžiaus, veiksnūs, nebūti artimi giminaičiai, negali būti įvaikinti vienoje šeimoje, negali būti tuo santuokos metu susaistyti santuokos ryšiais.⁵⁷ Kinijoje norint įregistruoti santuoką reikia pateikti vienišo asmens statuso dokumentą, veiksnumą įrodančius dokumentus ir gimimo liudijimą.⁵⁸ Indijoje reikalingas gimimo liudijimas įrodyti santuokai tinkamą amžių ir minimalus nustatytas amžius yra 21 metų; jeigu santuoka buvo sudaryta religinėje vietoje, reikia pateikti kunigo liudijimą; giminystės ryšių nebuvimą įrodančius dokumentus; jeigu kuris nors iš sutuoktinių buvo anksčiau santuokoje, tada reikia pateikti ištuokos liudijimą arba buvusio sutuoktinio mirties liudijimą.⁵⁹

Kalbant apie konkrečias santuokų sudarymo materialias sąlygas Anglijoje, tai pavyzdžiui, istoriškai Anglijoje nebuvo pripažįstamos poligaminės santuokos. Tačiau dabar reglamentavimas pasikeitė ir gali būti pripažįstama ne tik juridškai sudaryta poligaminė santuoka, bet ir faktiniai poligaminiai ryšiai. Poligaminės santuokos Anglijoje turi teisinės pasekmes ir, pavyzdžiui, pagal 1992 m. Anglijos Socialinio draudimo įnašų ir pašalpų įstatymo 2006 m. pataisas, poligaminių santuokų nariams mokamos papildomos išmokos.⁶⁰ Pagal 1986 m. Socialinio draudimo įstatymą vyras turi išlaikyti visas savo žmonas.⁶¹ *Bangbose v. Daniel* (1954) byloje konstatuota, kad visi poligaminės santuokos vaikai yra teisėti.⁶²

Tos pačios lyties santuokų pripažinimas Lietuvoje nėra išskiriamas santuokų pripažinimo materialių sąlygų (viena iš jų – draudimas tuoktis tos pačios lyties asmenims) atžvilgiu, nors jau yra nemažai šalių ir jų daugėja, kur tos pačios lyties santuoka pradedama laikyti lygiaverte heteroseksualioms santuokoms. Iki 2003 m. liepos mėn. Europos Žmogaus teisių teismas dar nebuvo pripažinęs, kad skirtingas teisės taikymas susituokusioms ar kartu gyvenančioms heteroseksualioms poroms ir tos pačios lyties partneriams pažeidžia Konvenciją. Teismas

⁵⁶ Registering marriage; <http://www.iamsterdam.com/en-GB/living/official-matters/documents-certificates/registering-marriage> [aplankyta 2014 03 30].

⁵⁷ Thai marriage registration; http://www.siam-legal.com/Thailand_Service/thailand-marriage-laws.php [aplankyta 2014 05 01].

⁵⁸ Marriage registration in China; <http://www.travelchinaguide.com/embassy/visa/marriage-registration.htm> [aplankyta 2014 03 02].

⁵⁹ Marriage Certificate and Registrating; <http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/DoIT/delhi+govt/community/marriage+certificate+and+registration> [aplankyta 2014 03 30].

⁶⁰ 1992 m. Anglijos Socialinio draudimo įnašų ir pašalpų įstatymo s121 (1) (b) ir s 147 (5) dalys.

⁶¹ 1986 m. Anglijos Socialinio draudimo įstatymas.

⁶² *Bangbose v. Daniel* (1954), 3 ALL ER 263.

atmesdavo nuomonę, kad tos pačios lyties poros sudaro šeimą, ir leisdavo Europos Tarybos narėms taikyti mažiau palankias sąlygas tos pačios lyties partneriams.

*Byloje Simpson prieš Jungtinę karalystę (1986 m.) Europos žmogaus teisių komisija neįžvelgė Konvencijos pažeidimo, o paraišką paskelbė nepriimtina. Bylos ieškovė buvo iškeldinta iš viešojo būsto po partnerės mirties. Komisija nusprendė, jog ieškovės teisė į asmeninį gyvenimą (Konvencijos 8 straipsnis) nebuvo pažeista, nes „jos partnerė mirusi, o pareiškėja gyvena viena“.*⁶³ Analogiškoje byloje *Röösli prieš Vokietiją* (1996 m.), kurio paraišką Teismas atmetė, buvo nustatyta, kad homoseksualūs partneriai negali pretenduoti į Konvencijos 8 straipsnio apsaugą, o įstatymas, kuriuo remiantis ieškovui nesuteikta teisė išsinuomoti mirusio partnerio buto, skirtas tam, kad valstybė sugebėtų apsaugoti šeimą. Byloje *Mata Estevez prieš Ispaniją* (2001 m.) Teismas be jokio nagrinėjimo paskelbė Matos Estevezo – homoseksualaus ispanų kilmės vyro, kurio partneris, gyvenęs kartu 10 metų, mirė automobilio avarijoje, skundą dėl to, kad valstybė jam atsisakė suteikti našlio pensiją. Teismas sutiko, kad visa ši situacija būtų kitokia, jeigu partneris būtų buvęs priešingos lyties atstovas, tačiau paskelbė, kad Ispanijos valdžios įstaigų atsisakymas suteikti našlio pensiją ne tik, kad nepažeidė teisės į asmeninį gyvenimą, bet net ir nebuvo diskriminacinis.⁶⁴ *Karner prieš Austriją* (2003 m.) buvo pirmoji byla, susijusi su tos pačios lyties partneriais, kurią Teismas sutiko pilnai svarstyti. Ieškovas buvo Siegmundas Karneris, homoseksualus austras, kuris gyveno su savo partneriu, jo vardu nuomojamame bute nuo 1989 m. ir dalijęsi su juo bendras buto išlaidas. Partneris mirė 1994 m., paskyręs Karnerį turto paveldėtoju. Šio buto šeimininkas pradėjo nuomos sutarties su Karneriu nutraukimo procedūrą. Apygardos ir Vienos regiono teismai nuomos įstatymo sąvoką „gyvenimo partneris“ interpretavo taip, kad ji apėmė ilgai išgyvenusią kartu tos pačios lyties porą, bet Austrijos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su šia interpretacija. Pirmą kartą istorijoje Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, kad tai yra laikoma diskriminacija lytinės orientacijos pagrindu ir Konvencijos pažeidimas.⁶⁵

Prancūzijoje materialinės santuokos sudarymo sąlygos (santuokinis veiksnumas, sutikimas ir t. t.) nustatomos pagal sutuoktinių asmens statusui taikytiną teisę (Prancūzijos Civilinio kodekso 3 straipsnis). Užsienyje santuoką sudarantys Prancūzijos piliečiai privalo laikytis materialinių Prancūzijos teisėje nustatytų sąlygų (Civilinio kodekso 170 straipsnis). Kai būsimeji sutuoktiniai turi skirtingą pilietybę, galioja abi atitinkamos asmens statusui taikytinos teisės, tačiau kliūtims

⁶³ *Simpson v. UK*; www.minorityrights.org/download.php?id=239 [aplankyta 2014 02 26].

⁶⁴ *Mata Estavez v. Spain*; [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22334#{"itemid":\["001-22334"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22334#{) [aplankyta 2014 01 23].

⁶⁵ *Karner v. Austria*, application no. 40016/98; [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61263#{"itemid":\["001-61263"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61263#{) [aplankyta 2014 03 10].

sudaryti santuoką taikoma griežtesnė teisė.⁶⁶ Taigi, Prancūzijoje užsienyje sudarytų santuokų pripažinimas yra dar kitoks.

⁶⁶ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose;
http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_fra_lt.htm#III.4.1. [aplankyta 2014 05 03].

III. UŽSIENYJE SUDARYTŲ SANTUOKŲ PRIPAŽINIMAS

LIETUVOJE

3.1 Santuokos pripažinimo teisinis reglamentavimas

LR Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalis įtvirtina žmogaus teisę sudaryti santuoką: „Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu“. Pažymėtina, kad tokia Lietuvos Respublikos Konstitucijoje garantuota teisė nėra laikoma absoliučia. Tam, kad valstybė gintų asmenų susitarimą sukurti šeimos teisinius santykius, tokiu susitarimu turi būti laikomasi visų įstatymuose nustatytų santuokos sudarymo sąlygų, antraip tokia santuoka gali būti pripažinta negaliojančia.⁶⁷

Kaip jau minėta, Lietuvoje santuoka pripažįstama ją įtraukus į civilinės metrikacijos registrą. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro patvirtintame įsakyme Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo nurodyta keletas užsienyje sudarytų santuokų pripažinimui Lietuvoje svarbių dalykų:⁶⁸

- Lietuvos Respublikos piliečiai, po 1990 m. kovo 11 d. užsienio valstybių institucijose įregistravę santuoką, privalo ją įtraukti į apskaitą. Lietuvos Respublikos piliečiai, iki 1990 m. kovo 11 d. užsienio valstybių institucijose įregistravę santuoką, turi teisę ją įtraukti į apskaitą. Santuoka įtraukiama į apskaitą abiejų sutuoktinių arba vieno iš jų gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje civilinės metrikacijos įstaigoje. Jeigu sutuoktiniai neturi gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje, santuoka įtraukiama į apskaitą paskutinės jų gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje civilinės metrikacijos įstaigoje arba Vilniaus miesto civilinės metrikacijos įstaigoje. (78 dalis)
- Užsienio valstybėje sudarytą santuoką įtraukiant į apskaitą, turi būti pateikiami: užsienio valstybės institucijos išduotas santuokos liudijimas; ištuokos liudijimas, jei sutuoktinis anksčiau buvo sudaręs santuoką, arba buvusio sutuoktinio mirties liudijimas, jeigu sutuoktinis yra našlys, kai šie duomenys nėra įtraukti į Gyventojų registro duomenų centrinę bazę. (79 dalis)
- Užsienio valstybėje sudarytos santuokos į apskaitą įtraukiamos įrašant santuokos sudarymo įrašą ir išduodant santuokos liudijimą. Jeigu vienas iš sutuoktinių, sudariusių santuoką užsienio valstybėje, yra miręs, ši santuoka civilinės metrikacijos

⁶⁷ Brigita Stankevičiūtė, „Santuokos pripažinimo negaliojančia sąlygos ir būdai“, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2010), p. 7.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ (2006, Nr. 1R-160), 78-82 dalys.

įstaigoje į apskaitą įtraukiama įrašant atkurtąjį santuokos sudarymo įrašą ir išduodant atitinkamą pažymėjimą. (80 dalis)

- Civilinės metrikacijos įstaigos į apskaitą įtraukia tik tas santuokas, kurios užsienio valstybėse įregistruotos nepažeidžiant Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.12–3.17 straipsniuose nustatytų santuokos sudarymo sąlygų. (81 dalis)

- Įtraukiant į apskaitą užsienio valstybėje įregistruotą santuoką, jos pradžia laikoma užsienio valstybės institucijos išduotame santuokos liudijime nurodyta data. (82 dalis)

Pirmiausiai reikėtų paminėti tai, kad valstybė, kurioje įgyvendinama Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalies nuostata – saugodama ir globodama šeimą – turi gauti tinkamą informaciją apie santuokos sudarymą. *Tinkamai nepranešus valstybei apie asmenų sudarytą santuoką, pati valstybė negali žinoti apie tokios santuokos buvimą, negali laikyti tokios asmenų sąjungos šeima ir garantuoti jiems iš santuokos sudarymo kylančių teisinių pasekmių. Tokia santuoka Lietuvoje nesukels jokių teisinių pasekmių, kol nebus tinkamai įtraukta į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje.*

*Kitas svarbus dalykas yra tai, kad užsienio valstybėje sudarytą santuoką įtraukus į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje, tokios santuokos pradžia laikoma užsienio valstybės institucijos išduotame santuokos liudijime nurodyta data.*⁶⁹ Terminas „negaliojantis“ lietuvių kalboje suprantamas kaip tam tikros galios (šiuo atveju teisinės) neturėjimas iš esmės, jos nesuteikimas arba atėmimas. Tačiau kalbant apie santuokos pripažinimo negaliojančia institutą, santuokos negaliojimas gali būti pripažįstamas tik teismo, ir situacija, kuomet santuoka sudaryta užsienio valstybėje arba bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka ir neįtraukta į apskaitą Lietuvos civilinės metrikacijos įstaigoje, nelaikytina santuokos negaliojimu. Civilinės teisės prasme tai bus tiesiog nesanti, neegzistuojanti,

Užsienio valstybėje sudaryta santuoka Lietuvoje galės būti pripažinta tik tokiu atveju, jei nebus nei vieno santuokos negaliojimo pagrindo. Santuokos, sudarytos užsienyje, ir pažeidžiančios Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatas tiesiog neįtraukiamos į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje, vadinasi teisinių pasekmių nesukelia. Civilinės metrikacijos taisyklių 59 punkto 3 dalyje nurodyta, kad užsienio valstybės pilietis, paduodamas prašymą įregistruoti santuoką, privalo pateikti savo valstybės kompetentingos įstaigos išduotą dokumentą, patvirtinantį, kad jo santuokai nėra kliūčių. Toks dokumentas laikomas įrodymu, kad užsieniečio gimtosios valstybės įstatymai nenumato kliūčių jam sudaryti santuoką, t. y. laikomasi visų būtinųjų santuokos sudarymo sąlygų.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ (2006, Nr. 1R-160), 82 dalis.

Tuo tarpu gavusi tokį dokumentą, civilinės metrikacijos įstaiga savo ruožtu turi patikrinti, ar tos užsienio valstybės ir Lietuvos teisės aktuose nėra esminių skirtumų, dėl kurių tokia santuoka, kuri pripažįstama teisėta ir galiojančia užsienio valstybėje, Lietuvoje būtų negaliojanti. Civilinės metrikacijos taisyklių 76 punkte nurodyta, kad civilinės metrikacijos įstaigos į apskaitą įtraukia tik tas santuokas, kurios įregistruotos užsienio valstybėse, nepažeidžiant Lietuvos Respublikos įstatymų. Kadangi Lietuvoje santuoką negaliojančia gali pripažinti tik teismas, tai civilinės metrikacijos įstaigos atsisakymas įtraukti užsienio valstybėje sudarytą santuoką į apskaitą nelaikytinas tokios santuokos negaliojimu. Tokia santuoka Lietuvoje tiesiog nesukels teisių pasekmių. Taigi, jei santuoka užsienyje sudaryta pažeidžiant bent vieną iš būtinųjų santuokos sudarymo sąlygų, nurodytų LR CK 3.12 – 3.17 straipsniuose, ji nebus įtraukta į santuokų apskaitą Lietuvoje. Be to, asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, sudarę santuoką užsienyje vien tam, kad išvengtų santuokos pripažinimo negaliojančia pagal Lietuvos Respublikos teisę (pavyzdžiui, jei pažeista bent viena būtinoji santuokos sudarymo sąlyga), Lietuvos Respublikoje nebus pripažįstama.⁷⁰

Viena galima probleminė situacija galima tada, kai, pavyzdžiui, jei santuoka sudaryta užsienio valstybėje, kurioje leidžiama daugpatystė, ir sutuoktinis nėra nutraukęs ankstesnės santuokos, tokia užsienyje sudaryta santuoka bus laikoma galiojančia toje užsienio valstybėje, tačiau Lietuvoje ji negalės būti pripažinta kaip galiojanti ir nesukels iš santuokos sudarymo kylančių teisinių pasekmių. Tuo tarpu jei užsienio valstybės piliečiai, nuolat gyvenantys Lietuvoje, buvo sudarę santuoką užsienio valstybėje, ir ši santuoka sudaryta nepažeidžiant Lietuvos civiliniuose įstatymuose nustatytų santuokos sudarymo sąlygų, tokia santuoka Lietuvoje taip pat galės būti nepripažinta, jeigu sutuoktiniai reikiama tvarka nesikreipė į Lietuvoje esančią civilinės metrikacijos įstaigą, kad jų santuoka būtų įtraukta į santuokų apskaitą. Tokia santuoka pagal Lietuvos įstatymus nesukels sutuoktiniams iš santuokos sudarymo kylančių teisinių pasekmių. Šioje vietoje verta pasikartoti, kad valstybei žinoma tik tai, kas jai tinkamu būdu pranešta, todėl asmenys, siekiantys, kad valstybė užtikrintų jiems civilinių teisinių santykių atsiradimą, turi tinkamai pranešti apie sudarytą santuoką.⁷¹

Spręsdami klausimą dėl užsienio valstybės piliečių nuolat gyvenančių Lietuvoje, sudarytos santuokos (įtrauktos į apskaitą ir Lietuvos civilinės metrikacijos įstaigoje) pripažinimo negaliojančia, Lietuvos Respublikos teismai turės taikyti užsienio teisę, mat jau minėta, kad

⁷⁰ Santuoka ir skyrybos: Lietuvoje ar Anglijoje? Teisinis komentaras. Straipsnį parengė dr. Laura Gumuliauskienė.

⁷¹ Brigita Stankevičiūtė, „Santuokos pripažinimo negaliojančia sąlygos ir būdai“, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2010), p. 59.

įtraukiant santuoką į apskaitą Lietuvos civilinės metrikacijos įstaigoje visų pirma būtina patikrinti, ar užsienio valstybėje santuoka įregistruota nepažeidžiant Lietuvos Respublikos įstatymų.⁷²

Jei vienas iš buvusių sutuoktinių buvo Lietuvos Respublikos pilietis, ir tokia santuoka buvo įtraukta į apskaitą taip pat ir Lietuvoje esančioje civilinės metrikacijos įstaigoje, natūralu manyti, kad tokia užsienyje sudaryta santuoka ir užsienio valstybės teismo pripažinta negaliojančia, neturėtų galioti ir Lietuvoje. Šiuo atveju reikia kreiptis į teismą dėl užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo. Bylas dėl teismų sprendimų pripažinimo Lietuvoje nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas, į kurį gali kreiptis bet kuris asmuo, turintis teisinį suinteresuotumą byloje. Vadinasi kreiptis į Lietuvos teismą dėl užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo, kuriuo santuoka pripažįstama negaliojančia, gali ne tik vienas iš sutuoktinių, tačiau ir bet kurie kiti asmenys, kurių teisės ir teisėtus interesus pažeidė santuoka, teismo sprendimu pripažinta negaliojančia. Vis tik reiktų manyti, kad tokių asmenų sąrašas sutampa su sąrašu asmenų, turinčių teisę pareikšti ieškinį dėl santuokos pripažinimo negaliojančia. LR CK 3.38 straipsnyje nurodytas asmenų sąrašas yra išsamus, negali būti plečiamas, todėl netikslinga būtų jį plėsti ir kreipiantis į teismą dėl užsienio valstybėje priimto teismo sprendimo, kuriuo santuoka pripažįstama negaliojančia, pripažinimo Lietuvoje.⁷³

3.2 Užsienyje sudarytų santuokų pripažinimas Lietuvoje

Teisėtai užsienio valstybėje sudaryta ir įregistruota santuoka, jei ji buvo sudaryta ir laikomasi tos valstybės nustatytų reikalavimų ir procedūrų reikalingų santuokos sudarymui, yra pripažįstama ir kitose valstybėse. Jei žmogus yra vedęs ar ištekėjęs užsienio valstybėje, jis ar ji laikomi vedusiais ar ištekėjusiais ir Lietuvos valstybėje, jei tik jos sudarymas neprieštarauja imperatyvioms Lietuvos Respublikos CK normoms dėl santuokų sudarymo, t.y.:

- 1) *santuoka yra sudaryta tarp skirtingos lyties asmenų;*
- 2) *santuoka sudaryta laisva valia;*
- 3) *sudarę santuoką asmenys yra sulaukę aštuoniolikos metų;*
- 4) *nėra priimtas teismo sprendimas, kad asmuo yra neveiksnius;*
- 5) *sudaręs santuoką asmuo nepažeidė monogamijos principo, t.y. ši santuoka yra vienintelė galiojanti santuoka;*
- 6) *sutuoktiniai nėra artimieji giminaičiai (draudžiama tuoktis tėvams su vaikais, įtėviams su įvaikiais, seneliams su vaikaičiais, tikriems ir netikriems broliams ir seserims, pusbroliams su pusseserėmis, dėdėms su dukterėčiomis, tetoms su sūnėnais).*

⁷² Ten pat, p. 60.

⁷³ Brigita Stankevičiūtė, „Santuokos pripažinimo negaliojančia sąlygos ir būdai“, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2010), p. 60.

Jei santuoka užsienio valstybėje bus sudaryta, pažeidžiant šias sąlygas, ji nebus įtraukiama į apskaitą ir Lietuvos valstybėje. Taip pat, jei asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, sudarė santuoką užsienio valstybėje tik tam, kad išvengtų santuokos pripažinimo negaliojančia pagal Lietuvos Respublikos teisę (pvz., jei sudaryta santuoka prieštarauja kelioms ar vienai iš nurodytų sąlygų arba ji buvo sudaryta fiktyviai), Lietuvos Respublikos valstybėje nebus pripažįstama.⁷⁴

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje pripažįstamos tik tos užsienio valstybėje sudarytos santuokos, kurios pagal santuokos sudarymo vietos teisę laikomos galiojančiomis: „Jeigu užsienyje, kurioje sutuoktiniais laikomi tik susituokę valstybinėse institucijose, atlikta bažnytinė santuokos ceremonija, bet sutuoktiniai neįregistravo civilinės santuokos, toje valstybėje jie nelaikomi sutuoktiniais, todėl ir Lietuvoje nebus galima pripažinti jų užsienio valstybėje sudarytos bažnytinės santuokos. Tai aktualu besituokiantiems tokiose valstybėse kaip Prancūzija, Vokietija, Rusija“.⁷⁵

Kai kur, taip pat ir Lietuvoje, pripažįstama bažnytinė santuoka, jei ji sudaryta laikantis reikšmingų sąlygų, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Suomijoje, Latvijoje. Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, islamiškose, apskritai negalima jokia kita santuoka tik bažnytinė santuoka, tokia kaip civilinė santuoka neegzistuoja.⁷⁶

Kai pora yra susituokusi savo valstybėje narėje, o valstybė narė, kuri priima, pripažįsta tos pačios lyties porų santuokas galiojančiomis, pagal Laisvo judėjimo direktyvą asmuo turės sutuoktinio teisę atvykti ir gyventi pas savo antrąją pusę. Šiuo metu teisėtai susituokti tos pačios lyties poroms leidžiama valstybėse: Belgijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje ir Švedijoje. Tačiau, mažiausiai vienuolika valstybių narių (Estija, Graikija, Airija, Italija, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Portugalija, Slovakija ir Slovėnija) nepripažįsta tos pačios lyties asmenų santuokų galiojančiomis. Šiose valstybėse tos pačios lyties sutuoktiniai negalės būti pripažįstami kaip sutuoktiniai.⁷⁷

Dėl esamo santuokų pripažinimo tvarkos Lietuvoje sulaukiama daug kritikos. Teigiama, kad kai yra sprendžiamas užsienyje sudarytos santuokos galiojimo Lietuvoje klausimas, reikia taikyti ne Lietuvos, o santuokos sudarymo vietos valstybės teisę. Pavyzdžiui, kai vienalytė santuoka yra sudaryta Belgijoje, tai turėtų būti pripažinta Lietuvoje.⁷⁸

⁷⁴ Santuokos ir skyrybų ypatumai Anglijoje; <http://www.sgka.lt/straipsnis_Straipsnis%201> [aplankyta 2014 02 20].

⁷⁵ Kodėl reikia informuoti Lietuvos institucijas apie užsienyje sudarytą santuoką?; <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1959> [aplankyta 2014 02 20].

⁷⁶ Kodėl reikia informuoti Lietuvos institucijas apie užsienyje sudarytą santuoką?; <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1959> [aplankyta 2014 02 20].

⁷⁷ European Union Agency for Fundamental Rights; http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1225-Factsheet-homophobia-couples-migration_LT.pdf [aplankyta 2014 02 21].

⁷⁸ Apie vienalytes santuokas ir jų ignoravimo pasekmes; <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ltrofimoviene-apie-vienalytes-santuokas-ir-ju-ignoravimo-pasekmes.d?id=39362417#ixzz31oTcwzW7> [aplankyta 2014 03 05].

Tokių išvadą patvirtina ir Civilinio Kodekso komentaras, kuriame pateikiamas netgi Irane sudarytos santuokos pavyzdys, teigiant, kad tokia santuoka gali būti pripažinta Lietuvoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taipogi yra teigęs, kad Lietuvoje galėtų būti pripažintos net ir poligaminės santuokos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28 aprobuota Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga) ir reikėtų skirti santuokos sudarymą Lietuvoje nuo santuokos pripažinimo Lietuvoje. Vargu ar galima būtų teigti, kad vienalytė santuoka tarp dviejų moterų ar vyrų, sudaryta ES, yra mažiau priimtina Lietuvai, nei poligaminė, pagal religines musulmonų tradicijas sudaryta santuoka.⁷⁹

Nors ir labai skirtinga būtų užsienio valstybės teisė, pripažįstame užsienyje sudarytas sutartis, kad ir jos nėra sudarytos remiantis mūsų teisės aktais. Tas pats yra kalbama ir apie santuoką – turėtume pripažinti santuoką kaip civilinę sutartį, tuo pačiu metu gerbdami žmonių, sudariusių šią sutartį, subjektines teises.⁸⁰ Kitaip tariant, nors vienos lyties asmenų santuokos Lietuvoje teisėtai sudaryti negalima (tokios santuokos sudarymas neįteisintas), tačiau pripažinti užsienio valstybėje teisėtai sudarytas santuokas – reikėtų (tokios santuokos galioja).

Byloje pareiškėjas nurodė, kad Lietuvoje teisėtai gyvena ir turi Lietuvos Respublikos pilietybę pareiškėjo sutuoktinė, todėl pareiškėjas negali būti išsiųstas iš Lietuvos ir jam negali būti uždrausta atvykti į Lietuvą 5 metus. Teismo posėdyje pareiškėjo atstovė papildomai paaiškino, kad santuokos liudijimo įtraukimas į apskaitą Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos įstaigoje nėra privalomas, todėl nėra pagrindo nepripažinti pareiškėjo santuokos.

Atsakovas atkreipė dėmesį į tai, kad N. R. A. pateiktas Rumunijoje išduotas santuokos liudijimas nėra įtrauktas į apskaitą, kaip to reikalauja Civilinės metrikacijos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1R-160. Atsakovas pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 6 d. nutartį įtraukimas į apskaitą reiškia Lietuvos Respublikos piliečio užsienio valstybių institucijose įregistruotos santuokos pripažinimą (legalizavimą) Lietuvoje (Civilinio kodekso 1.26 str.). Atsižvelgiant į tai, N. R. A. pateiktas santuokos liudijimas Lietuvos Respublikoje negali būti pripažintas (b. 1. 12-13).

Pareiškėjas teigia, jog pagal apelianto nurodomą Lietuvos Aukščiausiojo teismo sprendimą užsienyje sudaryta santuoka nesukelia civilinių teisių ir pareigų Lietuvoje, kol ji nėra įtraukta į apskaitą Lietuvoje, tačiau pats santuokos egzistavimo pagrindas yra neginčijamas ir,

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat.

sprendžiant administracinį ginčą, galima remtis neįtrauktos į apskaitą santuokos faktu. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymo „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ 75, 76, 77 punktuose nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečių po 1990 m. kovo 11 d. užsienio valstybių institucijose įregistruotos santuokos įtraukiamos į apskaitą jų gyvenamosios vietovės Lietuvos Respublikoje civilinės metrikacijos įstaigoje įrašant santuokos įrašą ir išduodant santuokos liudijimą, o nuolat Lietuvos Respublikoje negyvenančių Lietuvos Respublikos piliečių santuokos į apskaitą įtraukiamos Vilniaus miesto Civilinės metrikacijos skyriuje. Sistemiskai analizuojant teisės normas, daroma išvada, kad jeigu Lietuvos Respublikos teisė nepripažintų užsienyje sudarytos santuokos, teisės normose būtų nustatyta prievolė ne įtraukti santuoką į apskaitą, o įregistruoti ją Lietuvos Respublikoje iš naujo. Tokiu būdu, apeliantas negalėjo konstatuoti, kad santuoka pripažintina, tik įvedus ją į apskaitą.

Šeimos gyvenimas turi būti aiškinamas plačiai, kaip apimantis ir bendrą asmenų gyvenimą nesudarius santuokos. Europos Žmogaus Teisių Teismas 1979 m. birželio 13 d. sprendime *Marckx prieš Belgiją* Konvencijos 8 straipsnio taikymo prasme atsisakė šeimų skirstymo į „teisėtus“, t. y. sudarius santuoką įstatymu nustatyta tvarka, šeimas ir gyvenimo ne santuokoje. 1985 m. gegužės 28 d. *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš Jungtinę Karalystę* byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad šeimos egzistavimas nepriklauso nuo to, ar santuoka sudaryta legaliai. Teismas pabrėžė, kad Konvencijos 8 straipsnio apsauga taikoma ir šeimoms, kurios sudarė santuokas, tačiau kitoje valstybėje narėje dėl nacionalinėje teisėje numatytų reikalavimų jos nėra pripažįstamos.⁸¹

Palyginimui reiktų paminėti, kad Anglijoje užsienių sudarytų santuokų pripažinimas skiriasi iš esmės nuo to, kuris nustatytas Lietuvoje. Anglijos įstatymų leidėjas siekia kuo liberaliau reglamentuoti užsienyje sudarytų santuokų ir skyrybų pripažinimą. Anglijos teismai gali pripažinti užsienyje sudarytą santuoką remdamiesi dviejų būtinų sąlygų patenkinimu: (1) pirma, užsienyje sudaryta santuoka turi būti sudaryta teisėtai ir galiojanti pagal santuokos sudarymo šalies įstatymus; (2) sutuoktiniai turėjo turėti teisę (veiksnumą) sudaryti santuoką. Nors tokia užsienyje sudaryta santuoka galbūt nebūtų pripažinta, jeigu būtų sudaryta Anglijoje pagal Anglijos įstatymus, nes galbūt netenkintų materialių sąlygų, tačiau Anglijos teismai vis tiek tokias santuokas pripažintų teisėtomis, jeigu tik jos būtų sudarytos teisėtai pagal sudarymo valstybės įstatymus.⁸² Ir atvirkščiai, užsienyje santuoka nepripažįstama Anglijoje, jeigu nors ir ji galbūt atitinka Anglijos įstatymus, tačiau pagal sudarymo valstybės įstatymus ji nėra teisėta.

⁸¹ LVAT byla Nr. A-502-1465-08.

⁸² David Hodson, „Recognition of Foreign Marriages and Divorces“, p. 3; <<http://www.davidhodson.com/assets/documents/review1.pdf>> [aplankyta 2014 02 21].

Apibendrinant galima sakyti, kad pasaulyje vis daugiau leidžiama sudaryti įvairesnes santuokas ir tuo pačiu bandoma liberalizuoti santuokos reglamentavimą. Nors Lietuvos Respublika yra Europos Sąjungai priklausanti valstybė, vis dėlto ES teisės aktai dar leidžia valstybėms pačioms savarankiškai reglamentuoti daugelį sričių. Lietuva santuokai sudaryti yra nustačiusi materialines sąlygas, kurias būtina atitikti. Esant didelei gyventojų migracijai ir globalizacijai prašymas pripažinti santuoką teisėta kitoje valstybėje tampa aktuali klausimu. Lietuvos Respublikoje prašant įregistruoti užsienyje sudarytą santuoką, civilinės metrikacijos biuras turi pareigą patikrinti, ar užsienyje sudarytai santuokai buvo nustatytos kitokios materialinės sąlygos, nei Lietuvoje, ir ar konkreti santuoka nepažeidžia Lietuvoje nustatytų materialinių sąlygų. Jeigu teisėtai užsienyje sudaryta santuoka netenkina Lietuvoje nustatytos bent vienos materialinės sąlygos, tada tokia santuoka negali būti įregistruota ir teisinių pasekmių nesukelia. Tokiu atveju taip pat svarbu pabrėžti, kad toks nepripažinimas savaime nepadaro teisėtai užsienyje sudarytos santuokos negaliojančia, tik Lietuvoje nesukelia jokių teisinių pasekmių.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Darbe buvo paneigta hipotezė, kad teisėtai užsienio valstybėje pagal tos valstybės teisę sudaryta santuoka, prieštaraujanti Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintoms materialinėms santuokos sudarymo sąlygoms, pripažįstama Lietuvoje. Hipotezė paneigiama remiantis reikšmingomis išvadomis:

1. Esant santuokų įvairovei būtina nustatyti tam tikrus standartus, kuriais vienoje šalyje sudaryta santuoka būtų pripažįstama kitoje šalyje, nes sudarytų santuokų aplinkybės gali prieštarauti esminėms (materialinėms) santuokos sudarymo sąlygoms konkrečioje šalyje (šiuo atveju Lietuvoje).
2. Teisėtos santuokos sampratą ir materialines sąlygas jai sudaryti reglamentuoja LR Civilinis Kodeksas. Remiantis jame nustatytais reikalavimais, galima būtų sudaryti santuokos sudarymo materialinių sąlygų sąrašą: santuoka gali būti sudaroma tik tarp skirtingos lyties asmenų; savanoriškumas sudarant santuoką; veiksnumas; sutuoktinių amžius; monogamijos principas; draudžiama tuoktis artimiesiems giminaičiams. Taigi, Lietuvos Respublikoje santuoką galima sudaryti tik tada, kai yra tenkinamos visos aukščiau aptartos sąlygos. Be šių materialinių santuokos sudarymo sąlygų *inter alia* yra ir visa eilė procedūrų, kuriomis reguliuojamas santuokos sudarymo galutinis pripažinimas, įregistravimas ir teisėtumas.
3. Lietuvos Respublikoje santuokos sudarymas reglamentuojamas tam tikrų būtinų (materialinių) sąlygų nustatymu, ir kurios nors vienos neįvykdžius, santuoka nėra pripažįstama. Taip pat Civiliniame kodekse yra nustatyta tam tikra teisėtos santuokos sudarymo tvarka, kurios reikia laikytis sudarant santuoką ir santuokos sudarymo šalims numatyta teisinė atsakomybė už jos nesilaikymą.
4. Šiais emigracijos laikais dažnos yra santuokos tarp skirtingų valstybių piliečių, tuokiamasi įvairiose valstybėse. Kiekvienoje valstybėje įstatymu įtvirtinti reikalavimai ir procedūros santuokai sudaryti. Jei santuoka sudaryta pagal užsienio valstybės įstatymus, tai ji bus teisėta ir pripažįstama.
5. Pagrindiniai santuokos sudarymo Lietuvoje proceso elementai yra sužadėtuvių, santuokos sudarymas ir įregistravimas ir vedybų sutarties sudarymas arba nesudarymas.
6. Užsienyje sudaryta santuoka Lietuvoje galės būti pripažinta tik tada, jei nebus nei vieno santuokos negaliojimo pagrindo. Santuokos, sudarytos užsienio valstybėje, kurios pažeidžia Lietuvos Respublikos įstatymų imperatyvias nuostatas tiesiog nėra įtraukiamos į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje ir nesukelia teisinių pasekmių. Civilinės metrikacijos taisyklėse numatyta, kad civilinės metrikacijos įstaigos į apskaitą įtraukia tik tokias

santuokas, kurios įregistruotos užsienio valstybėse, ir nepažeidžia Lietuvos Respublikos įstatymų.

7. Tinkamai nepranešus valstybei apie asmenų sudarytą santuoką, pati valstybė negali žinoti apie tokios santuokos buvimą, negali laikyti tokios asmenų sąjungos šeima ir garantuoti jiems iš santuokos sudarymo kylančių teisinių pasekmių. Tokia santuoka Lietuvoje nesukels jokių teisinių pasekmių, kol nebus įtraukta į apskaitą civilinės metrikacijos įstaigoje.

PASIŪLYMAS

Teisėtai užsienyje sudaryta santuoka Lietuvoje nebus pripažinta, jeigu bus nors vienas negaliojimo pagrindas ir nesukels teisinių pasekmių. Vis dėlto, atsižvelgus į tai, kad užsienyje sudarytos santuokos yra teisėtos ir nenustoja galioti Lietuvos Respublikoje net ir nepripažinus jų, įstatymų leidėjas turėtų sudaryti išimtis reglamentuojant teisėtai sudarytos santuokos užsienio valstybėje teisinės pasekmes. Viena iš tokių sąlygų galėtų būti teisinių pasekmių kilimas skyrybų atveju dalijant būtent Lietuvos Respublikoje įgytą turtą. Tokio turto dalybos galėtų būti reglamentuojamos pagal atitinkamas teisėtų sutuoktinių turto dalybų reglamentavimo Lietuvos Respublikoje taisykles.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

- KRIER, JAMES E. IR KT., *Property*. Aspen Publishers, 2006.
- KUDINAVIČIŪTĖ, I., *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*. – Vilnius: Justitia, 2007.
- LEACH, EDMUND, *Marriage, Family, and Residence*. The Natural History Press, 1968.
- LOWE, N., DOUGLAS, G., *Bromley's Family Law*. London: Oxford University Press, 2007.
- MIKELĖNAS V. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2009.
- MIŠKINIS, K., *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra, 2003.
- VAIŠVILA, A., *Teisės teorija*. – Vilnius: Justitia, 2009.
- WESTERMARCK, EDVARD, *The History of Human Marriage*. Londonas: MacMillan, 1921.

PERIODINIAI LEIDINIAI

- BELL, DURAN, „Defining Marriage and Legitimacy“. *Current Anthropology* Nr. (38(2) (1997).
- ČYŽIŪTĖ, J., „Veiklios moters socialiniai vaidmenys šeiminių partnerystės kontekste“, *Filosofija, Sociologija*. Vilnius, LMA (2007).
- GOUGH, KATHLEEN E., „The Nayers and the Definition of Marriage“, *Marriage, Family and Residence*. New York: Natural History Press (1968).
- JUZELIŪNIENĖ, I., et al, „Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai“, *Sociologija, mintis ir veiksmai*. Vilnius (2008).
- LEACH, EDMUND, „Polyandry, Inheritance and the Definition of Marriage“. *Man* Nr. 55(12).
- OBELENIENĖ, BIRUTĖ, „Santuokos ir šeimos vienovės vaidmuo šeimos tvarumui, asmenų ir valstybės gerovei“ *Logos*. Nr. 66 (2011).
- REŠETAR, BRANKA, „Matrimonial Property in Europe: A link between sociology and family law“. *Electronic Journal of Comparative Law*; <http://www.ejcl.org/123/art123-4.pdf> [aplankyta 2014 02 20].

TEISINIAI DOKUMENTAI

- Bangbose v. Daniel* (1954), 3 ALL ER 263.
- Italijos civilinis kodeksas (Codice civile italiano). Libro Primo: Delle persone e della famiglia. Titolo VI: Del matrimonio (79-230 straipsniai). Skelbiamas internetinėje svetainėje http://it.wikisource.org/wiki/Codice_civile/Libro_I/Titolo_VI.
- Karner v. Austria*, application no. 40016/98.

Lietuvos Respublikos Konstitucija// Žin., 1992, Nr. 31 – 953.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Žin., 2000, Nr. 74 – 2262.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Žin., 2002, Nr. 36 – 1340.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1R-160 patvirtintos Civilinės metrikacijos taisyklės// Žin., 2006, Nr. 65-2415.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 124 patvirtinta Pranešimo apie bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka įregistruotą santuoką tvarka// Žin., 2001, Nr. 57-2062.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas// Žin. 1999, Nr. 60-1948.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties// Žin. 2004, Nr. 73-2539.

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo// Žin., 2005, Nr. 58-2004.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas “ Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio antrosios dalies, 11 – 69 straipsnio ir 12 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”// Žin., Nr. 31-562 (1994-04-27).

Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas „Dėl civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ (2006, Nr. 1R-160), 78-82 dalys.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2001.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. – Vilnius: Justitia, 2003.

Lietuvos Respublikos Santuokos ir šeimos kodekso komentaras. Vilnius: "Mintis", 1985.

LVAT byla Nr. A-502-1465-08.

[L.R.] 1 P. & D. 130

Mata Estavez v. Spain.

Nyderlandų (Olandijos) civilinis kodeksas. I knyga. Vertimas į anglų kalbą skelbiamas <http://books.google.com/books?id=4TRXglDzUfEC&printsec=frontcover&dq=the+civil+code+of+the+netherlands&hl=lt&cd=1#v=onepage&q&f=false>.

Prancūzijos civilinis kodeksas (Code Civil des Français, V skyrius "Santuoka" 144 – 228 straipsniai). Vertimas į anglų kalbą skelbiamas http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_somA.htm.

Simpson v. UK.

Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracija.

Vokietijos civilinis kodeksas (Bürgerliches Gesetzbuch). Skelbiamas internetinėje svetainėje <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.

1986 m. Anglijos Socialinio draudimo įstatymas.

1992 m. Anglijos Socialinio draudimo įnašų ir pašalpų įstatymas.

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

Apie vienalytes santuokas ir jų ignoravimo pasekmes;

<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ltrofimoviene-apie-vienalytes-santuokas-ir-ju-ignoravimo-pasekmes.d?id=39362417#ixzz31oTcwzW7> [aplankyta 03 05].

GUMULIAUSKIENĖ L. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese. Daktaro disertacija (socialiniai mokslai: teisė (01 S)). – Vilnius, 2008.

European Union Agency for Fundamental Rights;

http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1225-Factsheet-homophobia-couples-migration_LT.pdf [aplankyta 2014 02 21].

Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose; http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_fra_lt.htm#III.4.1. [aplankyta 2014 05 03].

HODSON, DAVID, „Recognition of Foreign Marriages and Divorces“; <http://www.davidhodson.com/assets/documents/review1.pdf> [aplankyta 2014 02 21].

Your Europe; http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm [aplankyta 2014 03 03].

Kenijos prezidentas pasirašė įstatymą, įteisinantį poligamiją; <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/kenijos-prezidentas-pasirase-istatyma-iteisinanti-poligamija-57-423084> [aplankyta 2014 05 04].

Kodėl reikia informuoti Lietuvos institucijas apie užsienyje sudarytą santuoką?; <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1959> [aplankyta 2014 02 20].

Laisvoji interneto enciklopedija Wikipedia; <<http://en.wikipedia.org/wiki/Marriage>> [aplankyta 2014 02 20].

Marriage registration in China; <http://www.travelchinaguide.com/embassy/visa/marriage-registration.htm> [aplankyta 2014 03 02].

Marriage Certificate and Registrating; <http://delhi.gov.in/wps/wcm/connect/DoIT/delhi+govt/community/marriage+certificate+and+registration> [aplankyta 2014 03 30].

Registering marriage; <http://www.iamsterdam.com/en-GB/living/official-matters/documents-certificates/registering-marriage> [aplankyta 2014 03 30].

Santuokos ir skyrybų ypatumai Anglijoje; <http://www.sgka.lt/straipsnis_Straipsnis%201> [aplankyta 2014 02 20].

[aplankyta 03 05].

Sex legitimizes marriage: India; <http://www.vocfm.co.za/index.php/news/mpl/item/9567-sex-legitimizes-marriage-india> [aplankyta 2014 03 01].

Thai marriage registration; http://www.siam-legal.com/Thailand_Service/thailand-marriage-laws.php [aplankyta 2014 05 01].

World Health Organization, Child Marriages: 39 000 every day; <http://www.int/mediacentre/news/releases/2013/child_marriage_20130307/en/> [aplankyta 2013 12 02].

20 Types of Marriage; <<http://libertinethought.blogspot.com/2008/01/20-types-of-marriage.html>> [2014 03 10].

KITI ŠALTINIAI

Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose; http://ec.europa.eu/civiljustice/applicable_law/applicable_law_fra_lt.htm#III.4.1. [aplankyta 2014 05 03].

JUŠKEVIČIŪTĖ, AURELIJA, Santuokos nutraukimo sąlygos, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2005).

Lietuvos statistikos metraštis, 2012.

Royal Anthropological Institute, Notes and Queries on Anthropology (1951)

Santuoka ir skyrybos: Lietuvoje ar Anglijoje? Teisinis komentaras. Straipsnį parengė dr. Laura Gumuliauskienė.

Santuokos sudarymo sąlygos ir teisinės pasekmės; <http://www.mokslas.net/teise/santuokos-sudarymo-salygos-ir-teisines-pasekmes/> [aplankyta 2014 01 20].

STANKEVIČIŪTĖ, BRIGITA, „Santuokos pripažinimo negaliojančia sąlygos ir būdai“, Magistro baigiamasis darbas (Vilnius: MRU, 2010).